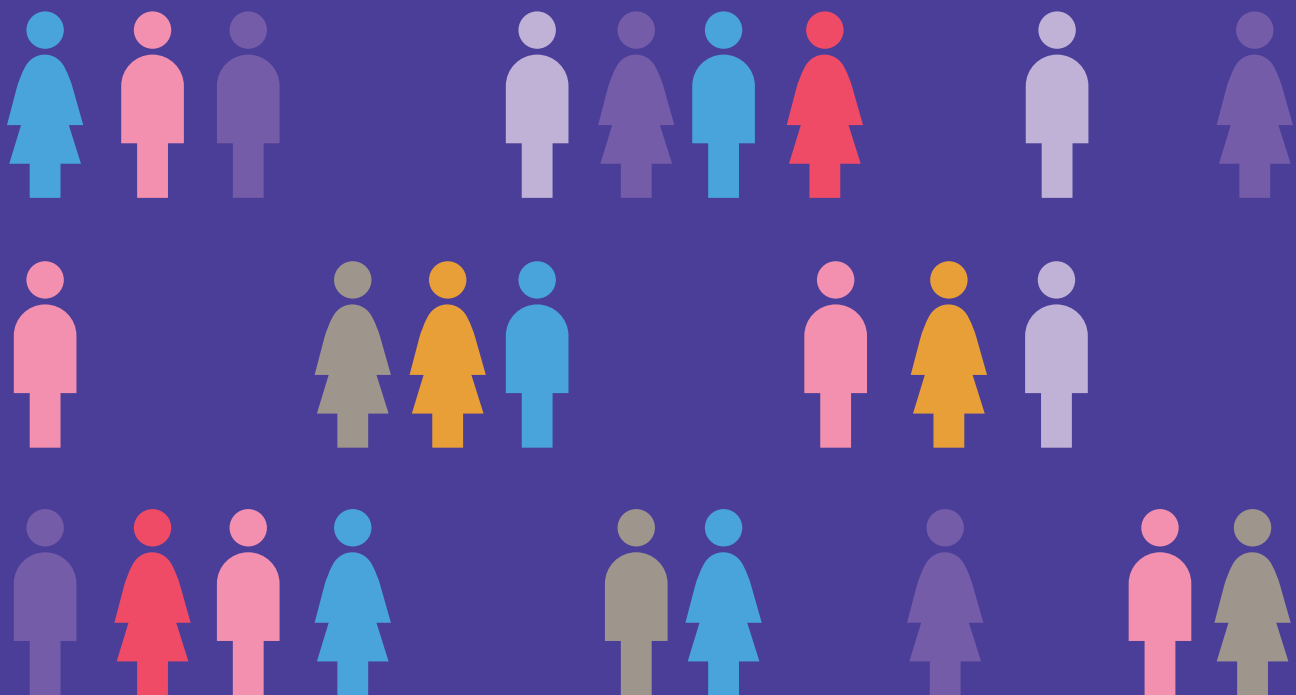
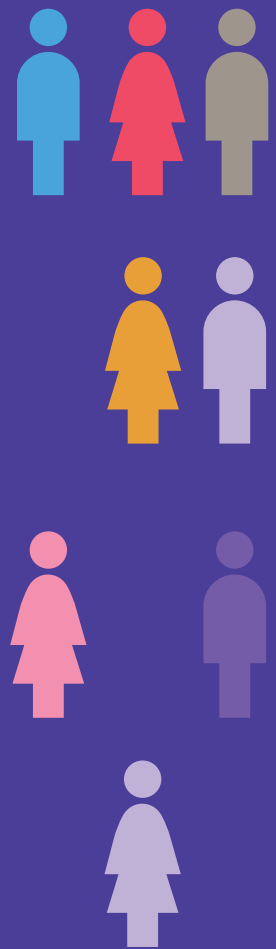

ИЗВЕШТАЈ

ОД МОНИТОРИНГОТ НА ПРИМЕНАТА НА ЗАКОНОТ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА ВО ДЕЛОТ НА СОЦИЈАЛНИТЕ УСЛУГИ ВО ПЕРИОДОТ ЈУНИ 2019 - ЈУЛИ 2021

Мрежа за заштита
од дискриминација

Издавачи: Коалиција „Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници“ МАРГИНИ Скопје, Мрежа за заштита од дискриминација
Автори: Тона Карева, Христина Здравеска, Антигона Аљили
Уредничка: Наташа Бошкова
Лектура: Виолета Танчева-Златева
Графичко уредување: Бојана Мицевска
Печати: Контура
Тираж: 50
Скопје, февруари 2022

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

364(497.7)(047.31)
364-78(497.7)“2019/2021”(047.31)

КАРЕВА, Тона

Извештај од мониторингот на примената на Законот за социјална заштита во делот на социјалните услуги во периодот јуни 2019 – јули 2021 / [автори Тона Карева, Христина Здравеска, Антигона Аљили]. - Скопје : Коалиција Сексуални и здравствени права на маргинализираните заедници, 2022. - 89 стр. : граф. прикази, табели ; 30 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 86-89. - Финансиер: Фондацијата Отворено општество – Македонија, Мрежа за заштита од дискриминација: Здружена акција за унапредување на еднаквоста и социјалната правда на маргинализираните заедници

ISBN 978-608-4803-41-6

1. Здравеска, Христина [автор] 2. Аљили, Антигона [автор]
а) Социјална заштита -- Правна и институционална рамка -- Македонија -- Истражувања б) Социјални услуги -- Македонија -- 2019-2021 -- Истражувања

COBISS.MK-ID 56481029

Проектот „Мрежа за заштита од дискриминација: Здружена акција за унапредување на еднаквоста и социјалната правда на маргинализираните заедници“ е финансиран од Фондацијата Отворено општество – Македонија. Содржината е единствена одговорност на авторите и на гранписот и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата Отворено општество – Македонија.

СОДРЖИНА

СПИСОК НА КРАТЕНКИ

1. ВОВЕД

2. МЕТОДОЛОГИЈА

3. ПРАВНА РАМКА И ИНСТИТУЦИОНАЛЕН КОНТЕКСТ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

3.1 Меѓународни документи

3.2 Национална правна рамка

3.3 Институционална поставеност
во системот на социјална заштита

3.4 Институционални структури на локално ниво

3.5 Креирање на политики врз основа на докази

3.6 Преглед и анализа на услугите
во системот на социјална заштита

3.7 Закон за социјална заштита, подзаконски акти,
стандарди за функционирање на одделните услуги

4. АНАЛИЗА НА СОЦИЈАЛНИТЕ УСЛУГИ

4.1 Тип на услуги

4.2 Ресури на располагање за обезбедување на услуги

4.3 Опфат на корисници

4.4 Посредно обезбедување на услуги

4.5 Ковид-предизвици во обезбедување на услуги

4.6 Задоволство од услугите

4.7 Услуги кои недостигаат

4.8 Предлози за подобрување на состојбата

5. ЗАКЛУЧОЦИ

6. ПРЕПОРАКИ

7. БИБЛИОГРАФИЈА

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

МТСП – Министерство за труд и социјална политика

ЦСР/ЈУМЦСР – Центар за социјална работа

ГМП – Гарантирана минимална помош

ЕСП – Европска социјална повелба

ЕКЧП – Европска конвенција за човекови права

1. Вовед

Обезбедувањето на квалитетни социјални услуги е од исклучива важност за ублажување на сиромаштијата и промовирање на самостојното и пристојно живеење на граѓаните.¹ Уставот на Република Северна Македонија² ја дефинира државата како суверена, самостојна, демократска и социјална. Република Северна Македонија е социјална држава, во која социјалната правда е издигната на ниво на темелна вредност на уставниот поредок, а на сите граѓани им се гарантира еднаквост во слободите и правата пред Уставот и законите. Социјалната држава ја коригира нееднаквоста, ги штити оние категории граѓани кои се во тешка материјална положба и промовира социјална правда.

Од декларирањето на државата како социјална произлегува обврска на државата и нејзините институции за заштита, обезбедување и гаранција на социјалните права на граѓаните. Социјалната правда е важен сегмент на Уставот, кој посочува кон обврските на државата да обезбеди социјална правда, солидарност и сигурност за своите граѓани. Уставот јасно ги наведува одговорностите на државата кон граѓаните, вклучувајќи ја и социјалната заштита на најмаргинализираните општествени групи.

Преку донесување на политики и мерки, надлежните институции ја спроведуваат социјалната политика и ги овозможуваат функционирањето и организацијата на социјалната заштита, во кои спаѓа и воспоставувањето на социјалните услуги. Во 2019 година, со донесувањето на новиот Закон за социјална заштита, се даде законска основа за воспоставување на нови услуги кои ќе им помогнат на одделни групи полесно да се информираат, интегрираат, ресоцијализираат и воопшто, поедноставно да функционираат во заедницата во која живеат. Примарната обврска за обезбедување на социјални услуги ја имаат центрите за социјални работи, но во овој процес е дадена можност за вклучување и на локалната самоуправа, здруженијата на граѓани, физички лица и приватниот сектор во обезбедувањето и давањето услуги во заедницата. Општините имаат клучна улога во системот на социјална заштита, па преку донесување на годишни програми од областа на социјалната заштита, треба да ги дефинираат социјалните услуги што се даваат на локално ниво.

1. Јосифовска Б. и Петревски М. Анализа на обезбедувањето на социјални услуги на локално ниво: резултати од мониторинг на општините Прилеп и Долнени, 2019.

2. Устав на Р. Северна Македонија Собрание на РСМ, 17 ноември 1991 година.
<<https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>>

Преку систем на лицензирање на даватели на социјални услуги, се обезбедува стандардизиран квалитет на услугите за граѓаните. Општините се должни да планираат и обезбедат парични средства од своите буџети, кои ќе се доделуваат по спроведена постапка по објавен јавен повик.

Контекст на проблемот

Сиромаштијата и понатаму е еден од клучните предизвици за нашата земја. Освен тоа, постои поврзаност меѓу сиромаштијата и маргинализацијата. Овие два општествени феномена се условуваат еден со друг и создаваат специфична состојба во која се нашле дел од маргинализираните групи на граѓани.³

Во едно родово нееднакво општество во кое жените во голем дел се сè уште економски зависни, каде се практикува традиционалното следење на родовите улоги и норми и на останатите традиционални практики според кои жената треба да биде покорна и да ги задоволува сите барања на машките членови на фамилијата без право да каже „не“ – жената е ранлива на сите облици на насилство, вклучително и на дискриминација. Бројот на жени што имале потреба од помош од страна на државата за време на пандемијата е за 100 % зголемен во однос на оној пред нејзиниот почеток.⁴

Ромите во Република Северна Македонија се најранлива етничка заедница која живее на маргините на општеството, во супстандардни услови, и која се соочува со нарушени човекови права и слободи во сите сфери на општественото дејствување. Припадниците на ромската етничка заедница се соочуваат со лоша социо-економска состојба, немање документи за лична идентификација, здравствени проблеми, ограничен пристап до образование и вработување, дискриминација, недостојни услови за домување итн. Сето тоа придонесува за немање пристап до пристаен живот. Постојат низа пречки со кои се соочува ромското население, како и останатите маргинализирани групи граѓани во однос на пристапот до услугите што се предодредени главно од две детерминанти: социјална (изразена преку немање соодветна документација; недоволни знаења за сопствените права и

3. Димитриевска, В. – Сиромаштијата и маргинализацијата на ромските семејства.

4. „Влијанието на кризата предизвикана од КОВИД-19 врз жените и жените Ромки од Република Северна Македонија. <<http://www.esem.org.mk/pdf/Publikacii/2021/1/Vlijanieto%20od%20krizata%20od%20covid%20zeni.pdf>>

поврзаноста на административните процедури во остварувањето на другите социјални права; сегрегацијата и гетоизацијата на ромските заедници; оддалеченоста на институциите) и економска детерминанта (изразена преку сиромаштијата и нискиот степен на образование, кој е директно поврзан со невработеноста).

Кога зборуваме за лица со попречености, во нив се вклучени различни категории на лица со физички, интелектуални и сензорна попреченост. Конвенцијата за лица со попреченост предвидува дека дискриминација врз основа на попреченост значи правење секаква разлика, исклученост или ограничување врз основа на попреченост, со цел влијание врз нарушување или ништење на признавањето, уживањето или остварувањето, врз еднаква основа со другите, на сите човекови права и основни слободи на политичко, економско, социјално, културно, граѓанско и на секое друго поле. Токму затоа, лицата со попреченост имаат потреба од лесен пристап до услуги, како и информации за тоа како да ги остварат своите права и слободи.

Поради специфичната положба во општеството на овие групи, тие секојдневно се соочуваат со дискриминација и неможност да се интегрираат во општеството и во голем дел се зависни од социјални трансфери.

По донесувањето на Закон за социјална заштита во 2019 година не е спроведена анализа за видот, обемот и начинот на функционирање на одделните видови социјални услуги. Токму затоа, целта на оваа анализа е да даде оценка на функционалноста на постојните услуги за социјална заштита, со осврт на примената на постојниот Закон за социјална заштита и функционалноста на центрите за социјална работа и другите даватели на социјални услуги. Извештајот се осврнува на три целни групи, и тоа Роми, жени жртви на насилство и лица со попреченост, токму поради нивната специфична положба во општеството. Најпрво се дава преглед на законската и институционална рамка за воспоставување и спроведување на социјалните услуги на национално и локално ниво. Понатаму, документот нуди анализа на податоците добиени од терен во однос на задоволството на Ромите, луѓето со посебни потреби и жртвите на родово базирано насилство со достапните услуги, нивните потреби за надградба или воспоставување на дополнителни услуги, како и податоци добиени од стручни лица кои работат на обезбедување различни видови услуги во центрите за социјална работа во

Скопје, Тетово и Прилеп и услуги што ги обезбедуваат граѓанските организации. На крај, анализата нуди препораки за унапредување на системот на социјална заштита во делот на социјалните услуги.

2.

Методологија

Методолошката рамка на Извештајот се заснова на деск-анализа, правна анализа и анализа на податоците собрани со теренско истражување, во интервјуа со претставници на граѓански организации и претставници на центрите за социјална работа во Скопје, Прилеп и Тетово, како и преку анкета со корисниците на социјалните услуги и потенцијални корисници на услугите. За потребите на Извештајот беа избрани овие три општини како општини во кои Мрежата за заштита од дискриминација има партнерски организации чии целни групи соодветствуваат со групите што се предмет на истражувањето, а има и искуство во обезбедување на некаков вид социјална услуга.

Деск-анализата за Извештајот се засноваше врз секундарни извори на податоци. Таа опфаќаше прибирање, преглед и анализа на достапните извештаи, анализи, документи и податоци поврзани со имплементација на политиките и функционалноста на услугите за социјална заштита. Како извори на податоци се користеа извештаите, анализите, документите и податоците од релевантни институции (домашни и меѓународни), извештаи и анализи од граѓанските организации и институциите надлежни за следење на работата на давателите на социјални услуги и примената на политиките за социјална заштита, академски трудови и медиумски извори поврзани со темата. За целите на Извештајот беа собрани и административни податоци од релевантни институции кои имаат клучна улога во системот за социјална заштита. Преку барања за пристап до информации од јавен карактер, се добија информации за видот и обемот на воспоставените услуги, начинот на финансирање и следење на спроведувањето на услугите. Барања за пристап до информации од јавен карактер беа доставени до Министерството за труд и социјална политика, Меѓуопштинските центри за социјална работа во Тетово, Прилеп и Скопје, до Заводот за социјални дејности и до општините Тетово и Прилеп и до Град Скопје.

Правната анализа се засноваше врз примарни и секундарни податоци и вклучуваше анализа на законите, подзаконските акти и политиките поврзани со воспоставувањето, финансирањето и одржувањето на услугите за социјална заштита, имплементација и праксата на давање и добивање на социјалните услуги. Анализата вклучуваше критички осврт на постојните предности и недостатоци на законската рамка и на степенот на спроведување на Законот за социјална заштита во делот на воспоставување функционални социјални услуги за граѓаните.

3.

Правна рамка и
институционален контекст
за социјална заштита

3.1. Меѓународни документи

Системот за социјална заштита во Република Северна Македонија несомнено се заснова и врз базичните меѓународни документи, како што се Универзалната декларација за човековите права⁵, Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права⁶, Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените⁷, Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство⁸, Конвенцијата за правата на лицата со попреченост⁹, како и врз општите начела и принципи на Европската социјална повелба од 1961 година¹⁰ и врз Повелбата за основните права на Европската Унија¹¹.

Во рамките на Советот на Европа е донесена Европската социјална повелба (ЕСП), која ја дополнува ЕКЧП во областа на економските и социјалните права. Ова е значаен инструмент што го гарантира уживањето на економските и социјалните права без дискриминација. ЕСП предвидува дека секое лице има право да ги користи услугите на службите за социјална заштита, а преку јавни или приватни служби да ги добие потребните совети и поддршка за да се спречи, отстрани или да се намали личната или семејната потреба за помош.¹² Согласно утврдените стандарди за социјална заштита на ЕСП, се предвидува користење на социјалните услуги врз еднаква основа за сите граѓани. Исто така, самата Повелба поттикнува децентрализација на социјални услуги.¹³

Една од најважните цели на социјалната политика на Европската Унија е да се постигне унифициран и праведен пристап до основните социјални услуги, како и да се подобри системот за социјална заштита,

5. УНИВЕРЗАЛНА ДЕКЛАРАЦИЈА ЗА ПРАВАТА НА ЧОВЕКОТ, Генерално собрание на ОН со резолуција 217А (III), 10 декември 1948.

6. [Меѓународниот пакт за економски, социјални и културни права.](#)

7. [Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација на жените.](#)

8. Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство, Истанбул, 11.V.2011, види повеќе: <https://rm.coe.int/168046253a>

9. Конвенцијата за правата на лицата со попреченост.

10. Европска социјална повелба од 1961 година. <https://rm.coe.int/168047e178>

11. Повелбата за основните права на Европската Унија.

12. Европска социјална повелба, член 3 и член 14.

13. Европска социјална повелба, член 14.

а со крајна цел: постигнување на целосна социјална вклученост. Во Извештајот на Европска комисија за Република Северна Македонија за 2020 година, наведено е дека е постигнат ограничен напредок во областа на социјалната вклученост и заштита. Во тек е спроведување на реформите кои произлегуваат од новиот Закон за социјална заштита. Потребни се дополнителни напори, особено во распределбата на соодветни човечки ресурси, за целосно воспоставување систем за следење и оценување на социјалните услуги. Капацитетот на центрите за социјална работа останува слаб. Не постои соодветен централизиран ИТ-систем кој би ги поврзувал централното и локалното ниво, за да се следат програмите за социјална помош. Малку е направено за децентрализација на социјалната помош. Спроведувањето на Националната стратегија за деинституционализација 2018 – 2027 година е во тек. Продолжува преместување на децата и возрасните од институционална грижа во згрижувачки семејства или домување во заедници. Потребно е донесување на закони за давање услуги соодветни за лицата со попреченост, како што се домашна нега, лична помош, издршка и нега. Донесена е методологијата за лиценцирање и утврдување на трошоците за социјални услуги и лиценцирани се 20 нејавни даватели на социјални услуги заклучно со март 2021 година.¹⁴

3.2. Национална правна рамка

Уставот на Република Северна Македонија¹⁵ во членот 1 ја дефинира државата како суверена, самостојна, демократска и социјална. Уставот на РСМ како една од темелните вредности ја поставува социјалната правда. Согласно член 34, граѓаните имаат право на „социјална сигурност и социјално осигурување“, а членот 35 нагласува дека „Републиката се грижи за социјална заштита, социјална сигурност и социјална праведност“.

Законот за социјалната заштита се заснова врз начелата на правото на социјална сигурност и социјално осигурување на граѓаните, социјална праведност, хуманост и солидарност. Социјалната заштита се смета за дејност од јавен интерес која се остварува преку мерки, активности, програми и политики за заштита од социјални ризици,

14. Извештај на Европската комисија за Република Северна Македонија за 2021 година. <<https://www.sep.gov.mk/page/?id=1117#.YgKF-5bMLrc> >

15. Устав на Република Северна Македонија, Собрание на РСМ, 17 ноември 1991 година. <<https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>>

превенција и надминување на социјалните проблеми кои неповолно се одразуваат врз добросостојбата на граѓаните.

Согласно Законот за социјалната заштита, дејноста на социјалната заштита се обезбедува преку остварување на права на парична помош од социјална заштита и обезбедување на социјални услуги и други мерки врз основа на принципот на еднаквост и недискриминација. Социјални услуги кои се обезбедуваат согласно Законот за социјалната заштита од 2019 година се: услуги на информирање и упатување, услуги на стручна помош и поддршка, услуги на советување, услуги во домот, услуги во заедницата и услуги за вонсемејна заштита. Со донесувањето на овој Закон се спроведе социјална реформа, меѓу другото, и во организацијата на услугите во системот на социјалната заштита.

Во однос на обезбедувањето на социјалните услуги се овозможува вклучување на локалната самоуправа, како и на здруженијата на граѓани, физички лица и приватниот сектор во обезбедувањето и давањето услуги во заедницата. Заради обезбедување на квалитетни и стандардизирани услуги се вовеле систем на лиценцирање на давателите на социјални услуги. Процесот на лиценцирање се спроведува од страна на Заводот за социјални дејности, според чиј извештај во текот на 2020 година вкупно 226 стручни работници се стекнале со лиценца, 42 ја обновиле лиценцата, а низ процесот на едукација поминале вкупно 726 стручни работници.¹⁶

Начинот, обемот, нормативите и стандардите за давање на услугите се уредени со подзаконски акти, правилници. Повеќето од правилниците за социјалните услуги се донесени во текот на 2021 година, но сепак, потребно е да се донесат и останатите со цел нормативите и стандардите да бидат утврдени и воедначени за сите, како, на пример, Правилникот за куќа на пола пат, правилник за услугата за информирање и упатување.

Со Националната програма за развој на социјалната заштита 2011 – 2021¹⁷ се утврдуваат целите, приоритетите и правците на развој на

16. ЈУ Завод за социјални дејности. Годишен извештај за 2020 година. <<http://zsd.gov.mk/%d0%b3%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%88%d0%b5%d0%bd-%d0%b8%d0%b7%d0%b2%d0%b5%d1%88%d1%82%d0%b0%d1%98-%d0%b7%d0%b0-2020/>>

17. Види повеќе: <<https://dejure.mk/zakon/nacionalna-programa-za-razvoj-na-so-cijalnata-zashtita-2011-2021>>

социјалната заштита на граѓаните на Република Северна Македонија, со мерки на активна социјална политика, на среден и долг рок. Со Програмата за социјална заштита 2021¹⁸ Владата поблиску ги уредува подрачјата на социјалната заштита, потребите на населението и начинот и средствата за остварување на социјалната заштита. Програмата ја препознава потребата од унапредување на системот на социјална заштита и развивање на системот на социјални услуги, кои ќе се обезбедуваат во домот, во заедницата, надвор од семејството, како и вклучување на општините и давателите на услуги во нивното обезбедување.

Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство од 2021 година предвидува воспоставување на услуги кои имаат цел заштита од насилство на жртви на различни форми на родово базирано насилство. Како даватели на овие услуги можат да се јават единиците на локалната самоуправа, граѓанските организации и други правни лица кои имаат капацитет, стручности и знаење за обезбедување на специјализирани услуги за жени жртви на насилство и жртви на семејно насилство. Во 2021 година беа изработени стандарди и процедури согласно Истанбулската конвенција. Потребно е да се изработат детални стандарди и процедури за сите услуги, како и мултисекторски документ што ќе ги поврзе и ќе го пропише заедничкото постапување на институциите во справувањето со насилството.

Дополнително, една од најголемите реформи што Законот за социјална заштита ја предвидува е деинституционализацијата. Националната стратегија за деинституционализација 2018 – 2027¹⁹ е конзистентна во утврдувањето и спроведувањето на основните постулати на деинституционализацијата како политика и пракса. Таа овозможува флексибилност и динамичен развој во начините како да се постигнат целите и да се применат принципите во однос на локалните специфичности и други непредвидени ситуации.

18. Види повеќе: <<https://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nspix>>

19. Види повеќе: <https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/strategii/Strategii%202018/Strategija_deinstitucionalizacija_Timjanik_2018-2027.pdf>

3.3. Институционална поставеност во системот на социјална заштита

Системот за социјална заштита како клучни институции ги предвидува Министерството за труд и социјална политика, ЈУ Завод за социјални дејности и Центрите за социјални работи.

Министерството за труд и социјална политика е централна институција која креира политики, подготвува стратешки планови, управува и врши надзор над законитоста, особено преку инспекцискиот надзор над спроведувањето и примената на законите и другите прописи во областа на социјалната заштита.

ЈУ Завод за социјални дејности е установа надлежна за унапредување на социјалната дејност, како и за следење, истражување и анализирање на социјални појави и проблеми. Меѓу другото, оваа институција ги подготвува стандардите и процедурите за работа на стручните лица во установите за социјална заштита и другите овластени даватели на социјални услуги и врши надзор над нивната стручна работа.

Со цел промоција на услугата згрижување во семејство, подготовка, проценка и обука на идни згрижувачки семејства, се основа Центар за поддршка на згрижувачки семејства, кој врши, ги следи и дава поддршка на постојните згрижувачки семејства. Во нашата држава се отворени првите два такви Центри за поддршка на згрижувачки семејства во Скопје и во Битола. За остварување на системот на социјална заштита се основаат установи за социјална заштита, и тоа центри за социјална работа – ЦСР, установи за социјална институционална заштита и центри за социјални услуги. Во земјата има 30 центри за социјална работа (ЦСР), најголем дел од нив меѓуопштински (односно покриваат повеќе од една општина). Седиштата на ЦСР се најчесто во урбана општина, а во другите општини (од кои дел се со претежно рурален карактер) нема ниту подрачни канцеларии или, ако ги има, не се целосно функционални.²⁰ Центарот за социјални услуги врши работи од социјална заштита на давање социјални услуги во согласност со видот, описот и корисниците на социјалната услуга во домот или заедницата. Во моментов не постојат посебни центри за социјални услуги што нудат услуги за дневен и привремен престој, па овие услуги ги нудат ЦСР.

20. Социјалните услуги во општините во Северна Македонија: капацитет, ризици, потреби, Finance Think, 2020, достапен на: <<https://www.financethink.mk/wp-content/uploads/2020/10/Studija-za-politikite-31-1.pdf>>

Од центрите за дневни услуги во моментот има само центри за дневен престој на лица со попреченост во сите општини каде што е седиштето на ЦСР, освен во Радовиш, Демир Хисар и во Струга. Речиси сите дневни центри имаат недостиг од кадар. Освен што нема доволен број вработени кои би нуделе поквалитетни услуги, нема ниту вработени од сите потребни профили за обезбедување на сеопфатен третман на корисниците. Дневните центри најчесто работат во периодот од 8 до 14 часот, што не соодветствува со редовното работно време од осум часа, па кај родителите се јавува потребата да работат со скратено работно време за да може да се грижат за децата по 14 часот. Иако постои можност родителите на децата со попреченост да работат скратено, сепак, целта на дневните центри е и децата да се вклучат во општеството, па оттука потребно е регулирање на работното време во сите центри од 8 до 16 часот. Во најголем број од дневните центри има организиран превоз, а таму каде што нема, тоа е главна причина зошто лицата со попреченост не го посетуваат. Освен Центарот за бездомници во Чичино Село и Пунктот за бездомници во Момин Поток во Скопје, на локално ниво нема центри за привремен престој на бездомници. Во некои општини, единиците на локалната самоуправа во соработка со ОО Црвен крст, нудат привремен престој на бездомници во зима. Бројот на евидентирани бездомници не е голем, но се претпоставува дека има многу вакви лица што не се регистрирани. Од установите за заштита надвор од семејството постојат само мали групни домови, кои се релативно нови, па не се утврдени големи проблеми, освен потребата за проширување на просторните капацитети. Постојат две установи за рехабилитација, во Скопје и во Струмица, но и таму има иницијативи за деинституционализација на дел од корисниците.²¹ Министерството за труд и социјална политика донесува Национална програма за развој на социјалната заштита, во која се утврдуваат целите, приоритетите и насоките за развој на социјалната заштита на граѓаните, со мерки на активна социјална политика, на среден и долг рок.²² Во согласност со оваа Програма, општината, Град Скопје и општините во Град Скопје донесуваат програми за потребите на граѓаните од областа на социјалната заштита. Дополнително за обезбедување на социјалната заштита од општините, Град Скопје и општините во Град Скопје се основаат општински совети за социјална заштита и совет за социјална заштита на планскиот регион.

21. Ibid.

22. <<https://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nspix>>

Локалниот карактер на социјалните услуги и на социјалната заштита во целина е ставен во фокус на процесот на децентрализација, со цел намалување на улогата на државата како главен носител на социјалната заштита и засилување на улогата на општините при создавање социјални услуги во согласност со потребите на локалното население.²³

Законот за социјалната заштита предвидува вршење работи за социјална заштита од други правни и физички лица. Во нив, како приватен давател или приватна установа за социјална заштита, спаѓаат:

- Хуманитарни здруженија;
- Верски заедници и нивните здруженија;
- Религиозни групи;
- Други непрофитни организации;
- Физички лица: социјален работник, психолог, педагог, правник, лекар и дефектолог со најмалку пет години работно искуство на исти или слични работи.

Овие здруженија и лица може да обезбедуваат социјални услуги само доколку се регистрирани за остварување цели и задачи од областа на социјалната заштита, а имаат добиено дозвола за работа од Заводот за социјални дејности. Процесот на лиценцирање на здруженијата на граѓани-даватели на услуга е несоодветен, долг и комплициран, што ги обесхрабрува здруженијата да го започнат.

Од друга страна, граѓанските организации и другите недржавни даватели на услуги имаат важна улога во спроведувањето и во развојот на социјалните услуги. Анализата ја нагласува способноста на граѓанските организации за пофлексибилен и поприспособлив пристап до специфичните потреби на корисниците, самостојноста, намалувањето на бирократија, а посебна цел на нивната работа е да станат поефикасни даватели на социјалните услуги. Главен предизвик на граѓанските организации е одржливоста на услугите што ги даваат и финансиската зависност од донации. Граѓанските организации најчесто нудат услуги на информирање, стручна помош и поддршка и советување, најчесто на жртви на семејно насилство и на лица со попреченост. Потребно е обезбедување на одржливост на социјалните услуги. Овие активности најчесто се нудат во рамки

23. Ibid.

на меѓународно финансирани проекти, кои завршуваат со самото завршување на проектот.

3.4. Институционални структури на локално ниво

Центрите за социјална работа се основаат на локално ниво. На територијата на секоја општина работи соодветен Центар за социјални работи. Најголем број од општините нудат социјални услуги само во рамки на проектот општинско корисна работа (ОКР), и тоа помош и нега во домот на стари лица, помош и нега во домот на лица со попреченост и лични образовни асистенти на лица вклучени во редовното образование. Услугата е сведена на помош за набавка на намирници, лекови и храна, а таму каде што има медицински лица, се вршат и основни прегледи во домот. Главниот недостиг на услугата е ограниченото времетраење од само шест месеци (колку што трае проектот ОКР) или, ако продолжува, таа е со прекини поради повторно аплицирање за финансирање. Опфатот на корисници е многу мал и многу малку луѓе ја добиваат предвидената помош. Едно ангажирано лице опслужува и по 10-20 стари лица, па невозможно е едно лице да ја користи услугата 80 часа неделно, колку што е пропишано во Законот.²⁴ Доколку има можности тие бројки да се зголемуваат и да има континуирана програма и проширување, можеби и ќе има некаков ефект од оваа услуга.

Повеќе општини имаат ангажирано образовни асистенти, но опфатот е многу мал, а во помалите општини еден асистент им помага на повеќе деца.²⁵ Неколку општини, на пример, Валандово, Прилеп и Македонска Каменица, имаат отворено дневни центри за лица со попреченост, во соработка со МТСП, така што објектот, комуналните трошоци и дел од вработените се на товар на општините. Во две од овие општини (Прилеп и Македонска Каменица) дневните центри се позитивен пример, пред сè, поради доволниот број вработени лица (што го утврдивме како клучен проблем во речиси сите дневни центри што ги раководи МТСП). Дел од дневните центри се формирани и раководени од локални здруженија. Некои општини го финансираат организираниот превоз до и од дневните центри, што е особено случај со руралните општини каде што има недостиг од

24. Социјалните услуги во општините во Северна Македонија: капацитет, ризици, потреби, Finance Think, 2020. <<https://www.financethink.mk/wp-content/uploads/2020/10/Studija-za-politikite-31-1.pdf>>

25. Ibid.

дневни центри. Четири општини, Прилеп, Куманово, Берово и Битола, раководат домови за стари лица. Во тие домови се сместуваат и корисници на услугите од околните општини. Повеќето општини немаат соодветни капацитети за давање услуги, бидејќи најчесто лицата задолжени за услугите имаат и други надлежности, особено во помалите општини. Позитивен аспект е подигањето на свеста за потребата од нудење социјални услуги што би биле управувани од општините и зголемување на капацитетите на општинско ниво. Но сепак, потребно е проширување и зголемување на социјалните услуги со цел да опслужат што повеќе лица.²⁶

Заради обезбедување на социјалната заштита од општините, Град Скопје и општините во Град Скопје, се основаат општински совети за социјална заштита и совет за социјална заштита на планскиот регион. Во моментот на финализирање на оваа анализа, Градот Скопје сè уште нема формирано општински совет за социјална заштита и совет за социјална заштита на планскиот регион, со оглед на тоа дека е предвидено советот да биде составен од претставници на советите за социјална заштита на општините во Град Скопје и претставници на Град Скопје, а општинските совети сè уште не беа формирани. Град Скопје има донесено Програма за активностите во областа на социјална, детска и здравствена заштита за 2021 година, финансирани од сопствениот буџет, но нема развиено активности со финансиска поддршка на МТСП. Програмата за активностите во областа на социјалната, детската и здравствената заштита во Град Скопје за 2021 година има пет приоритетни цели кои треба да придонесат за унапредување на социјалната и здравствената заштита на граѓаните:

1. Остварување социјална заштита на лица со посебни потреби;
2. Остварување социјална заштита на лица засегнати од злоупотреба на дрога;
3. Општествено вклучување и социјални услуги за ранливите категории на граѓани;
4. Еднакви можности на жените и мажите, недискриминација, поттикнување и развој на лични и општествени вредности и
5. Унапредување на здравствена заштита.

Во делот на социјалните услуги, Град Скопје дава поддршка на програми, сервиси и услуги на дневни центри за деца од улица, деца без родители и родителска грижа, деца кои се нашле во социјален

26. Ibid.

ризик, еднородителски семејства, спречување на семејно насилство, лица кои употребуваат дроги, лица со попреченост, бездомни лица, стари лица и други. Град Скопје ги поддржува активностите на следните даватели на услуги:

- ✎ двата дневни центра за лица со интелектуална попреченост над 18 години – „Порака“;
- ✎ Дневниот центар за намалување на штети од злоупотреба на дроги – „ХОПС“ – Опции за здрав живот;
- ✎ Пунктот и Прифатилиштето за бездомни лица на Црвен крст на Град Скопје;
- ✎ дневните центри и советувашишта за жртви од семејно насилство;
- ✎ Сојузот на здруженија на пензионери на Град Скопје;
- ✎ Дневниот центар за стари лица и Центарот за давање помош во домашни услови на Црвен крст на Град Скопје;
- ✎ програми за лица со посебни потреби и стари лица;
- ✎ Дневниот центар за рехабилитација и ресоцијализација на корисниците на дрога и нивните семејства;
- ✎ Советувалиште за превенција од употреба на дрога кај средношколската популација во Град Скопје;
- ✎ Дневниот центар за намалување на штети од злоупотреба на дроги.

Позитивно е што Град Скопје преку својата програма ги препознава потребите на ранливите и маргинализираните групи на граѓани и поддржува социјални услуги и активности кои се наменети за нив и за задоволување на нивните потреби. Сепак, потребна е и поголема вклученост на граѓаните од маргинализираните групи при носење на политики, програми и одлуки.

Советот на Општина Прилеп нема донесено акт за формирање на Општински совет за социјална заштита во рамки на општината, ниту акт за формирање на Совет за социјална заштита на планскиот регион на кој му припаѓа. Советот на Општина Прилеп има донесено Програма за социјална заштита за период 2019 – 2021 и Акциски план за 2021 година. Со финансиска помош од МТСП Општина Прилеп го има отворено Дневниот центар за лица со церебрална парализа, кој целосно го опреми и го одржува неговото функционирање. Исто така, општината раководи со дом за стари лица. Со Програмата за социјална заштита за период 2019 – 2021 предвидено е за секоја

година да се изготвува посебен Акциски план за реализација во тековната година. Со Програмата предвидени се мерки за зајакнување на капацитетите, соработката и системот на социјална заштита. Мерките во Програмата се општи. Конкретни проекти се дадени во Акцискиот план, во кој се утврдуваат активностите определени врз основа на анализата на состојбата на целокупната сфера на социјално живеење и идентификуваните проблеми. Се утврдуваат и целите, приоритетите и насоката за развој на социјалната заштита на граѓаните, со мерки на активна социјална политика.

Предвидени се 10 проекти, од кои следниве се поврзани со социјални услуги:

- Проект за јавни политики за развој на вонинституционална социјална заштита на територијата на Општина Прилеп;
- Тековно одржување на Дневниот центар за лица со церебрална парализа;
- Општинско корисна работа.

Секако, позитивни се препознавањето на потребите на лицата со попреченост и одржувањето на Дневниот центар за лица со церебрална парализа, но секако општината треба да се стреми кон отворање на нови центри и нудење на повеќе социјални услуги во зависност од потребите на граѓаните, а заради нивно задоволување. Во Општина Тетово нема општински, ниту плански совет за социјална заштита, иако како поголема општина во Полошкиот Регион таа треба да има формирано и плански совет за социјална заштита. Општина Тетово, исто така, нема јавно достапна Програма за социјална заштита, па оттука може да се заклучи дека е потребна поголема ангажираност и волја на општината за обезбедување на социјални услуги.

3.5 Креирање на политики врз основа на докази

Социјалната заштита е област која бара постојано приспособување, како кон потребите на корисниците така и кон реалните можности на системот и на државата да ги спроведува политиките. Примената на законодавните решенија треба постојано да се следи и евалуира, а информациите произлезени од процесот на мониторинг и на евалуација да бидат основа за промени, за учење од искуства, за постигнување подобри резултати во работата и да даваат насока за подобрување на идните активности и политики.

Законот за социјалната заштита и системот за социјална заштита воспоставен согласно овој Закон е реформиран согласно потребите на граѓаните и доказите кои претходно се добиле од процесот на мониторинг и евалуација, но сепак недостига целосна имплементација на донесениот Закон. Во делот на социјалните услуги, за разлика од претходните законски решенија, предвидени се и нови услуги и нивна нова систематизација, со цел да им се излезе во пресрет на граѓаните и нивните потреби, но и да се одговори на претходните слабости и недостатоци.

Социјалната заштита и потребата на граѓаните постојано се менуваат, особено имајќи го предвид технолошкиот и информатичкиот развој, но и други околности кои влијаат врз нивните потреби. Пандемијата со ковид-19 значително влијаеше врз промена на динамиката на живот, а со тоа и врз потреба од приспособување на достапните услуги според новонастанатата состојба. Сето она што во минатото или во примената на законот и политиките ќе се прикаже како несоодветно, треба да се промени во насока на искоренување на тие недостатоци согласно наодите од истражувањата спроведени на терен. Така, на пример, истражувањето меѓу маргинализираните заедници спроведено во текот на 2020 година покажа дека системот на социјалната заштита недоволно брзо и ефикасно се адаптираше, што укажа дека е потребно реформирање на системот на социјална заштита преку негово ориентирање кон потребите на граѓаните и решавање на нивните проблеми.²⁷

3.6 Преглед и анализа на услугите во системот на социјална заштита (Закон за социјална заштита, подзаконски акти, стандарди за функционирање на одделните услуги)

Дејноста на социјалната заштита се обезбедува преку остварување на права на парична помош од социјална заштита и обезбедување на социјални услуги и други мерки утврдени со овој Закон.

Во продолжение се дава преглед и анализа на социјалните услуги согласно Законот за социјална заштита.

27. „Човековите права на маргинализираните заедници во услови на ковид-19: Извештај од истражувањето на влијанието што мерките за справување со ковид-19 го имаат врз човековите права на маргинализираните заедници“, Коалиција Маргини, Мрежа за заштита од дискриминација, 2020, стр. 97.

3.6.1. Услуги на информирање и упатување

Услугите на информирање и упатување опфаќаат информирање на граѓаните за правата од социјална заштита и расположливите социјални услуги, првична проценка и упатување до други институции, со цел остварување непречен пристап до правата и услугите. Вака дефинираната услуга на информирање и упатување претставува обврска за вработените во центрите за социјална работа при првичниот контакт со граѓаните и вршење на проценка да ги информираат за сите оние права и услуги што може да ги остварат. Не постојат утврдени стандарди и процедури за давање на услугата информирање и упатување, а оттука и нема воедначено постапување во врска со оваа услуга.

Сепак, праксата покажува дека многу често граѓаните не ги добиваат сите потребни информации во центрите за социјална работа, па се информираат од граѓански организации, со што се продлабочува јазот меѓу граѓаните и институциите. Затоа, потребно е да се унапреди комуникацијата на вработените во центрите за социјална работа со граѓаните, а особено треба да се унапреди нивната достапност за комуникација во услови на криза и вонредна состојба.²⁸ Информирањето треба да се одвива на начин што е разбирлив за секое лице, односно комуникацијата да биде приспособена соодветно на културолошките, социјалните и образовните капацитети на поединците. Особено е потребно соодветно приспособување на форматот во кој се нудат информациите, за да можат да бидат пристапни и за лицата со посебни потреби.

3.6.2. Услуги на стручна помош и поддршка

Услугите на стручна помош и поддршка на поединец и семејство опфаќаат помош и поддршка за надминување на индивидуални и семејни проблеми преку проценка, планирање, интервенции за заштита и евалуација, како и следење на состојбата по завршување на интервенциите, со цел зајакнување на корисниците, промоција на нивниот непречен развој, обезбедување и одржување на добросостојбата и независноста и нивно долгорочно оспособување за самостојно надминување на социјалните проблеми. За операционализирање на овие услуги потребно е донесување на правилници со кои детално ќе се пропишат начинот, обемот,

28. Ibid.

нормативите и стандардите за давање на услугите.

Во однос на стручната помош и поддршката на згрижувачките семејства се формира Центар за поддршка на згрижувачки семејства кој ги нуди овие услуги. Поддршката на лицето и на згрижувачкото семејство е континуирана активност која директно одговара на утврдените потреби на лицето и на згрижувачкото семејство. Таа вклучува: советодавни услуги, материјална поддршка, психо-социјална поддршка, едукативни програми за подобрување на способностите и вештините на згрижувачите за поддршка на развојот на децата, индивидуална поддршка за лицето и згрижувачкото семејство и работа за надминување на проблемите, координирање на мрежата за социјална поддршка за деца и згрижувачки семејства и други форми на поддршка според потребите на лицето и на згрижувачкото семејство. Со Правилник се пропишани нормативите и стандардите за вршење на дејноста на Центарот за поддршка на згрижувачки семејства во поглед на локација, кадри, простор и опрема. Моментално има отворено два центра за поддршка на згрижувачки семејства, и тоа во Скопје и во Битола, кои воопшто не се доволни за да одговорат на потребите на целата територија на државата. Потребно е отворање на центри за поддршка кои ќе бидат достапни за секое згрижувачко семејство.

3.6.3. Услуги на советување

Услугите на советување опфаќаат советодавна работа, односно советуваљшна работа, со цел превенирање, ублажување и надминување на последиците од настанатите социјални проблеми на поединец и семејство, и тоа:

- подготовка за брак, живот во семејство, родителство, планирање на семејство, брачно/партнерско советување за партнери со нарушени односи,
- советување при развод на брак,
- семејна медијација за семејства со нарушени семејни односи,
- психо-социјална поддршка за жртви на семејно насилство,
- психо-социјален третман на сторители на семејно насилство и
- други специјализирани видови на советувања.

Начинот, обемот, нормативите и стандардите за давање на советодавните услуги и за простор, средства, кадри определени според степен на квалификации и профили според видот на

услугата и бројот на корисници, како и потребната документација за советувашиште, се уредени со Правилник.

Особено е значајно советувашиштата да бидат достапни за сите, вклучувајќи ги и лицата со попреченост, просторот во нив да е пријатен за да можат самите корисници на услугата да се чувствуваат слободно и услугата да ја постигне својата цел. Исто така, потребно е стручниот работник во Центарот за социјална работа целосно да ја утврди потребата и обемот на услугата на советување, согласно конкретниот проблем на граѓанинот, и потребно е да има начин за контрола и утврдување на корисноста од услугата. Практиката покажува дека многу често центрите за социјална работа немаат посебни простории за советувашиште или, пак, доколку ги имаат, не ги користат.²⁹ Исто така, многу често, иако Законот широко ја дефинира услугата на советување, стручните работници се фокусирани само на одредени советување и за одредени целни групи. Оттука, секому за којшто ќе се процени дека му е потребна ваква услуга, потребно е таа и конкретно да му биде овозможена.

3.6.4. Услуги во домот

Услуги во домот се услуги за обезбедување помош и нега во домот на лице со привремено или трајно намален функционален капацитет, со цел да му се овозможи да продолжи да живее во сопствениот дом и да се превенира потребата од вонсемејна заштита.

- Услуги во домот се:
- помош и нега во домот и
- лична асистенција.

Услугата **лична асистенција** опфаќа индивидуална помош и поддршка за деца од 6 години и возрасни лица до 65-годишна возраст, со намален функционален капацитет, со цел да се овозможи нивно независно и самостојно живеење, активно и рамноправно учество во заедницата, како и вршење на секојдневни активности кои лице без попреченост вообичаено ги врши без поддршка. Таа вклучува: помош и поддршка во вршење основни и инструментални активности од секојдневниот живот, помош и поддршка на работното место, образовните институции, центрите за рехабилитација, помош и поддршка во заедницата и други активности од интерес на лицето, до

29. Социјалните услуги во општините во Северна Македонија: капацитет, ризици, потреби, Finance Think, 2020. <<https://www.financethink.mk/wp-content/uploads/2020/10/Studija-za-politikite-31-1.pdf>>

80 часа месечно. Личната асистенција може да опфати дополнителни 80 часа месечно за лице кое од резиденцијално згрижување преминува во живеење во станбен објект или со поддршка а заради поголема потреба од помош и поддршка, за независно и самостојно живеење и вклучување во заедницата. Корисници на услугата се лица со потешка и најтешка телесна попреченост и потполно слепи лица.

Дефинираните услови во Законот целосно ги исклучуваат децата под 6 години и лицата над 65 години како корисници на оваа услуга. Исто така, лица со намален функционален капацитет може да бидат и лица со лесна и тешка телесна попреченост, лица со психички попречености, слепи лица, како и лица со други попречености, а на кои им е потребна помош со цел и ним да им се овозможи независно и самостојно живеење и учество во заедницата. При одредување на обемот на услугата лична асистенција, потребно е да се одредува за секој случај и за секое лице поединечно, согласно неговите специфични потреби за помош и поддршка.

Со услугата **помош и нега во домот** се обезбедува помош во вршење основни и инструментални активности од секојдневниот живот до 80 часа месечно, за лица со намален функционален капацитет кои не можат сами да се грижат за себе, со цел да се оспособи корисникот за самопомош, односно да ја врати, стекне или одржи способноста самиот да се грижи за себе, за да продолжи да живее во сопствениот дом и да води независен живот во заедницата. Корисници на оваа услуга се: лица со најтешка попреченост, односно комбинирана попреченост со највисок степен, потполно слепи лица, стари лица и други лица на кои им е потребна помош и нега во домот. Корисник на услугата помош и нега во домот која се реализира со трошоци надоместени од Центарот за социјална работа, не може истовремено да користи услуга лична асистенција.

За услугата помош и нега во домот законодавецот остава и поширок обем на корисници, односно дека корисници на услугата може да бидат и други лица на кои им е потребна помош и нега во домот, но сепак таксативно ги набројува одредените категории на лица и се добива слика дека сепак има лица со намален функционален капацитет коишто се исклучени од користењето на оваа услуга. Согласно Правилникот за начинот и обемот на социјалните услуги, нормативите и стандардите за давање на социјалните услуги, помош и нега во домот, лицата не можат да користат помош во вршење на

инструментални активности од секојдневниот живот доколку живеат во домаќинство со лице со заснован работен однос и старо лице со целосно сочувван функционален капацитет. Ваквите услови целосно погрешно ги исклучуваат овие лица од користење на оваа услуга, затоа што фактот дека со нив живее лице со заснован работен однос и старо лице со целосно сочувван функционален капацитет не значи дека тие лица имаат доволно време, знаење и способности да им помогнат, ниту значи дека ваквата помош на овие лица не им е потребна. Исто така, доколку во домаќинството живеат две или повеќе лица корисници на услугата, помошта во вршење инструментални активности за сите лица се обезбедува во вкупно траење до 40 часа месечно. Ваквото кратење на времето за кое се користи услугата, особено кога станува збор за две или повеќе лица, е целосно неосновано, затоа што со самото тоа што постојат две или повеќе лица, тие имаат поголем обем на потреби и потреба од зголемено траење на услугата.

Ограничувањето на обезбедување на оваа услуга е целосно несоодветно, со оглед на тоа што воопшто не се доволни 80 часа месечно. На овие лица, особено оние со најтешка попреченост, потребна им е постојана помош и времетраењето на услугата треба да се одреди конкретно согласно индивидуалните потреби.

При аплицирање за користење на оваа услуга, барателот треба да достави и мислење од матичен лекар за потребата од помош и нега при вршењето на основни активности во домот со пополнет образец „Индекс Кац на независност во остварување на активностите од секојдневниот живот“, како и медицинска документација, со што се отежнува остварувањето на ова право.

3.6.5. Услуги во заедницата

Со Законот за социјална заштита како услуги во заедницата се опфатени услуги на дневен, привремен престој, ресоцијализација, рехабилитација, реинтеграција на корисници, одмена на семејна грижа и куќа на пола пат, заради превенција, згрижување и заштита, а со цел овозможување на корисникот да продолжи да живее во сопствениот дом, односно заедницата, и превенција на потребата од вонсемејна заштита.

Услугата за дневен престој, согласно Законот за социјална заштита, опфаќа дневно згрижување, индивидуални активности за стекнување животни и работни вештини, социјални, културни и рекреативни

активности, едукација, социјална поддршка на лицата и нивните семејства и други сродни активности. Законот како корисници ги утврдува деца во ризик, лица со попреченост, маргинализирани лица, стари лица, бездомни лица и други лица со специфични социјални проблеми.

Утврдени се четири центри за дневен престој, и тоа за деца во ризик и деца во судир со Законот, за лица со попреченост, за стари лица и за бездомни лица. Стандардите во однос на просторот, опремата и кадрите за овие центри се утврдени со правилник и сите тие треба да бидат достапни и пристапни за сите лица, да обезбедуваат санитарни хигиенски услови и пријатна атмосфера.

Услугата за рехабилитација и реинтеграција на лица кои се соочуваат со социјални и/или здравствени проблеми, Законот за социјална заштита утврдува дека се обезбедува преку психо-социјална поддршка, терапевтска работа, работно-окупациона терапија, поддршка за стекнување на работни вештини и вештини за вработување, реинтеграција и самостојно живеење, едукација, културни-забавни и рекреативни активности, социјална поддршка на лицата и нивните семејства согласно потребите на корисниците. Како корисници на услугата Законот ги предвидува: деца во ризик, лица со попреченост и маргинализирани лица со специфични социјални и здравствени проблеми.

Услугата за ресоцијализација се обезбедува преку советодавна работа, индивидуална, семејна и групна терапија, образовна поддршка, придружба, едукации за развој на вештини, спорт, рекреација, творештво, поддршка за стекнување на работни вештини и вештини за вработување и други услуги на ресоцијализација, во зависност од потребите на корисниците.

Центарот за рехабилитација и центарот за ресоцијализација, како и дневните центри, треба да исполнуваат одредени минимум услови, утврдени со правилник во поглед на просторот, опремата и кадрите.

3.6.6. Услуги на привремен престој

Законот за социјална заштита уредува дека услугата за привремен престој обезбедува заштита и стручна помош на лица кои се наоѓаат во кризна состојба заради надминување на состојбата и нивна социјална интеграција. Ваквото дефинирање на услугата привремен престој е многу значајно, затоа што ја опфаќа и социјалната интеграција, како

цел која треба да ја исполни привремениот престој, а на што може да се работи за времетраењето и користењето на оваа услуга. Законот како корисници на услугата предвидува неколку специфични групи лица, и тоа: дете кое ќе се затекне без родителска грижа или како скита, дете жртва на злоупотреба, жртва на семејно насилство и родово базирано насилство, жртви на трговија со луѓе, бездомници. Услугата се обезбедува во времетраење до три месеци, со можност за продолжување уште за три месеци, а во исклучителни случаи кога состојбата не е надмината, до една година. Сепак, Законот треба да обезбеди метод на работа или мерки со цел обезбедување на домување по завршувањето на привремениот престој, што е дел од самата социјална интеграција која ја опфаќа оваа услуга, затоа што инаку жртвата може да биде ставена во безизлезна ситуација и ќе мора повторно да се врати кај насилникот, доколку станува збор за жртва на семејно или родово базирано насилство.

Согласно Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство, значајно е да се истакне дека во Центарот за привремен престој оваа услуга им се дава и на жртви на насилство поради сексуална ориентација и родов идентитет. Иако е наведено дека услугата за привремен престој може да се дава со упатување од надлежен центар за социјални работи, здруженија, полициски службеник или по барање на граѓанинот, сепак, во пракса факт е дека оваа услуга во најголем обем се обезбедува со одлука на Центар за социјална работа.

Во зависност од целните групи за коишто се наменети, се разликуваат центрите за привремен престој. Секој од овие центри треба да исполнуваат стандарди во однос на просторот, опремата и кадрите со цел да бидат достапни и пристапни за сите корисници. Исто така, значајно е да се наведе и да се има предвид дека локацијата на овие центри треба да биде тајна, со цел да може да биде обезбедена целосна заштита на жртвите, но најважно е самите жртви да се чувствуваат сигурно и безбедно. Освен тоа, бројот на овие центри за привремен престој треба да биде соодветен на потребата од нив.

Законот за социјална заштита ја превидува и **услугата за одмена на семејна грижа**, која обезбедува краткотрајно згрижување на зависни членови од семејството заради одмена, одмор и задоволување на лични и професионални потреби на членови на семејството кои се грижат за нив. Услугата може да се обезбеди и во домот на корисникот. Корисник на услугата е член на семејството кој се грижи за старо лице, лице со попреченост и друго болно и изнемоштено лице,

кое не може самостојно да ги врши основните и инструменталните активности од секојдневниот живот. Услугата за одмена на семејна грижа, која се реализира со трошоци надоместени од Центарот за социјална работа, се обезбедува во времетраење до 15 дена во една календарска година. Исто така, предвидено е формирање на Центар за одмена на семејна грижа кој треба да ги исполнува нормативите и стандардите во однос на: простор, опрема, стручен кадар, внатрешни процедури за евалуација на дадените социјални услуги и за проценка на задоволството на сместените зависни лица согласно Правилник.

Со услугата куќа на пола пат се обезбедува помош, поддршка и подготовка за самостојно живеење на лица кои претходно биле под вонсемејна заштита, кои немаат свој дом или услови за живот во својот дом, заради нивна реинтеграција во општеството. Услугата се обезбедува во текот на сместувањето или веднаш по престанокот на сместувањето. Како корисници на услугата Законот ги предвидува: дете без родители и родителска грижа, дете по напуштање на воспитна установа за ресоцијализација, возрасни лица по издржување казна затвор, лица со попреченост, зависници од алкохол и дроги по спроведен третман за лекување и други лица со специфични социјални проблеми кои имаат потреба од подготовка за самостоен живот.

Потребата од ваквиот тип услуги е неоспорна и тие треба да бидат обезбедени така што ќе ги задоволат потребите на корисниците, исполнувајќи ги минималните стандарди, и ќе бидат достапни за сите на кои им се потребни врз еднаква основа. Со оглед на тоа дека некои од услугите се нови, потребна е нивна поголема промоција, а особено на услугата за одмена на семејна грижа и куќа на пола пат предвидени со Законот, заради информирање за нив и за нивно искористување од страна на граѓаните. Исто така, потребно е допрецизирање на содржината, начинот на остварување и стандардите на услугата куќа на пола пат со Правилник.

3.6.7. Услуги на вонсемејна заштита

Преку услугите на вонсемејна заштита се обезбедува основна заштита која опфаќа: сместување, помош и поддршка од стручни лица, згрижување, исхрана, облека, здравствена заштита и други услуги во зависност од видот на корисниците кои немаат услови за живеење во своето семејство или од други причини им е потребна вонсемејна

заштита. Законот ги предвидува следниве услуги на вонсемејна заштита:

- живеење со поддршка,
- згрижување во друго семејство и
- сместување во установа.

Живеење со поддршка е предвидено да се обезбедува во посебна станбена единица со помош од стручни или други лица во остварување на основните и инструменталните активности во секојдневниот живот. Помошта и поддршката може да биде повремена, дневна или 24-часовна, во зависност од потребите на корисникот. Како корисници се предвидени лица со попреченост и деца без родители или родителска грижа над 14-годишна возраст, а најдоцна до завршување на средното образование, заради оспособување за самостоен живот и интеграција во општеството. Значајно е да се напомене дека оваа услуга може да се обезбеди по барање на корисникот или со упатување од Центарот за социјални работи. Услугата живеење со поддршка треба да исполнува одредени минимални услови, утврдени со правилник во поглед на просторот, опремата и кадрите.

Згрижување во семејство опфаќа основна заштита и 24-часовна грижа за деца и возрасни лица кои немаат свое семејство или немаат услови за живот во сопственото семејство. Согласно Законот за социјална заштита, згрижувањето може да се обезбеди како општо, специјализирано, повремено, интервентно или роднинско згрижување, во зависност од најдобриот интерес и потребата на корисникот. Центарот за социјална работа го сместува лицето во згрижувачко семејство како мерка на заштита кога тоа е во негов најдобар интерес. Со правилник се утврдени стандардите за давање на услугата згрижување, во однос на просторот и опремата во згрижувачкото семејство, за задоволување на потребите на лицето, за процесот на згрижување, за избор на згрижувачко семејство за лицето, за заштита на лицето во згрижувачко семејство, за следење и проценка на работата на згрижувачкото семејство.

Сместувањето во установа како услуга опфаќа основна заштита која обезбедува: згрижување, 24-часовна помош и поддршка од стручни лица, исхрана, облека и обезбедување здравствена заштита, во зависност од утврдените потреби на корисникот, кој нема услови за живеење во своето семејство или од други причини му е потребна вонсемејна заштита. Услугата сместување во установа е многу поширока, односно освен основната заштита, обезбедува

дополнителни услуги како што се пристап до образование, стекнување на животни вештини, работно оспособување, социјални, културни и рекреативни активности, ресоцијализација, реинтеграција, воспитание, континуирана помош и нега, специјализирана стручна помош и социјална поддршка на неговото семејство и други услуги согласно потребата на корисникот и/или неговото семејство. од Член 94 од Законот за социјална заштита предвидува услуга сместување во групен дом, и тоа за најмногу 10 лица, кој обезбедува нивна основна заштита. Ваквото сместување е предвидено за деца без родители и родителска грижа, малолетни родители со деца, самохрана невработена бремена жена еден месец пред породувањето и самохран родител до тримесечна возраст на детето, стари лица и лица со попреченост.

Освен тоа, Законот предвидува и **интервентно сместување и привремено сместување**. Интервентното сместување обезбедува заштита во кризна состојба, а најдолго до 30 дена, а привременото сместување се обезбедува за дете на кое во моментот кога е настаната потребата не може да му се обезбеди сместување во згрижувачко семејство, до обезбедување на сместување во згрижувачко семејство, заради друга форма на заштита или враќање во сопственото семејство, а најдолго до шест месеци.

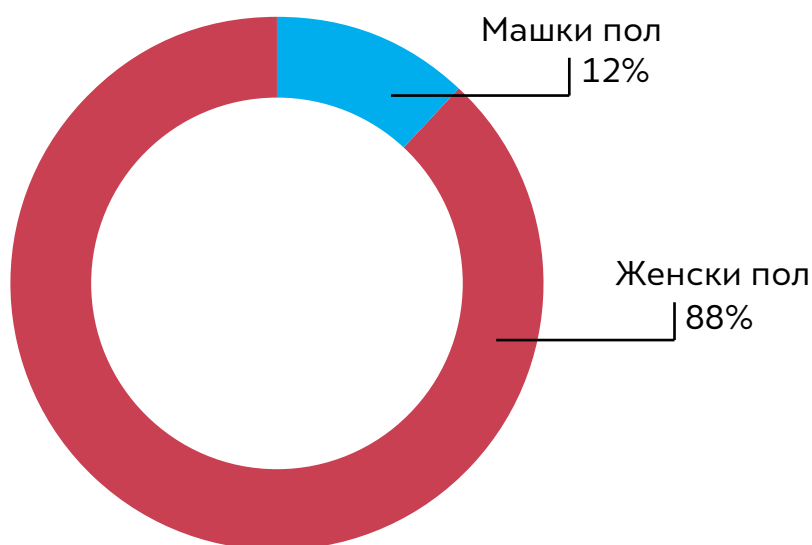
4.

Анализа на социјалните услуги

За да се испита степенот на имплементација на Законот за социјална заштита во делот на социјалните услуги во периодот од јуни 2019 до јуни 2021 година, се изврши анализа преку теренско истражување со помош на интервјуа и анкети. Интервјуата беа спроведени со претставници на општините Прилеп, Тетово и Град Скопје, со претставници на меѓуопштинските центри за социјална заштита во овие општини и со претставници на здруженија кои обезбедуваат социјални услуги. Исто така, беа спроведени 100 анкети со испитаници, припадници на маргинализирани заедници со намерен примерок, и тоа Ром(к)и, жртви на родово базирано насилство и лица со попречености.

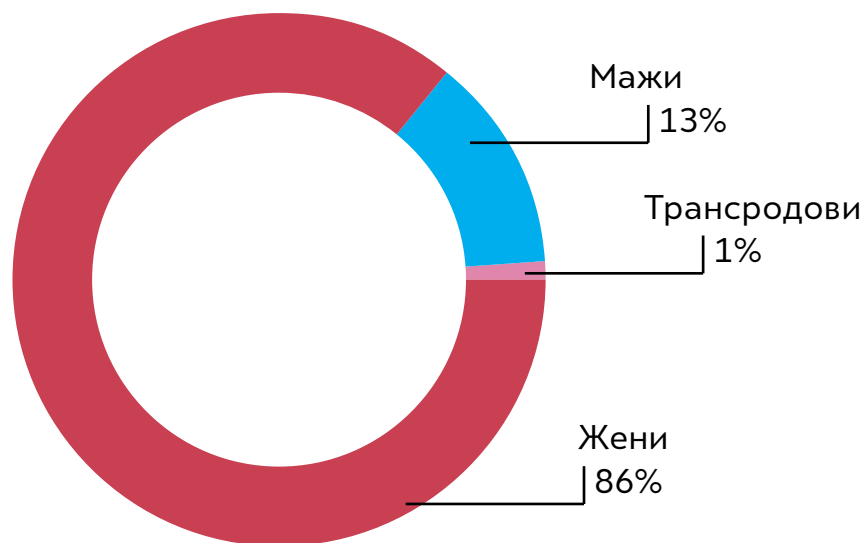
Испитаниците се избираа според критериуми дефинирани за секоја заедница одделно, односно покрај припадник на една од горенаведените групи, половина од анкетираниите потребно беше да имаат искуство во користење на дел од услугите од Законот за социјална заштита. Според половата структура, 87 % од испитаниците се од женски пол, додека 12 % се од машки пол.

ГРАФИКОН БР. 1: ПОЛОВА СТРУКТУРА НА ИСПИТАНИЦИТЕ

Најголем процент од испитаниците се идентификуваат како жени (85,9 %), потоа мажи (13,1 %), а 1 % од испитаниците се идентификуваат како трансродови. Возраста на испитаниците е најразлична, од 18 до 70 години.

ГРАФИКОН БР. 2: РОДОВА СТРУКТУРА НА ИСПИТАНИЦИТЕ

ТАБЕЛА БР. 1:
ПРИПАДНОСТ НА МАРГИНАЛИЗИРАНИ ЗАЕДНИЦИ НА ИСПИТАНИЦИТЕ

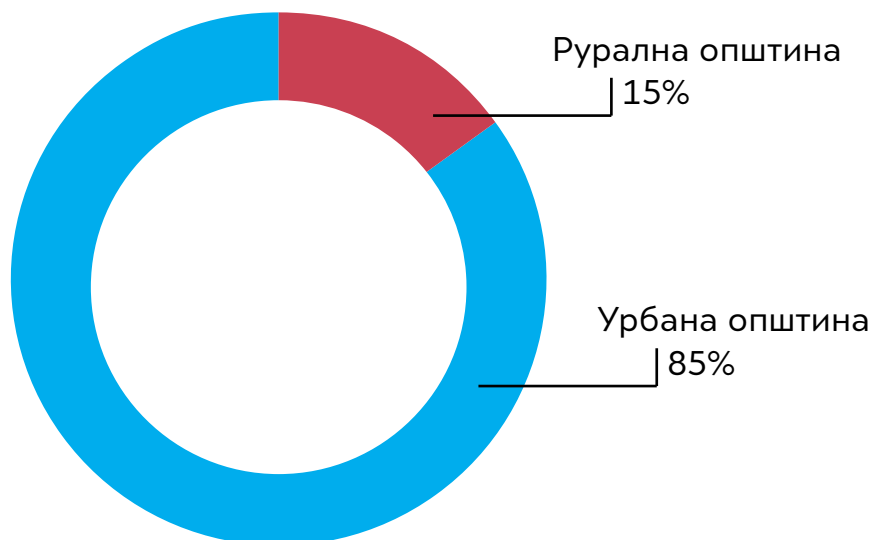
МАРГИНАЛИЗИРАНИ ГРУПИ	ВО ПРОЦЕНТИ	ВО БРОЈКИ
Ром(к)и	34%	34
Жртви на родово засновано насилство	36%	36
Лице со попреченост	27%	27
Друго*	3%	3

*родител на лице со попреченост

Од анкетираниите во сите три општини во кои се спроведени анкетите, процентуалната поделеност по живеалиште во рурална и/или урбана општина е следнава:

- 84,8 % од испитаниците изјавиле дека живеат во урбана општина;
- 15,2 % од испитаниците изјавиле дека живеат во рурална општина.

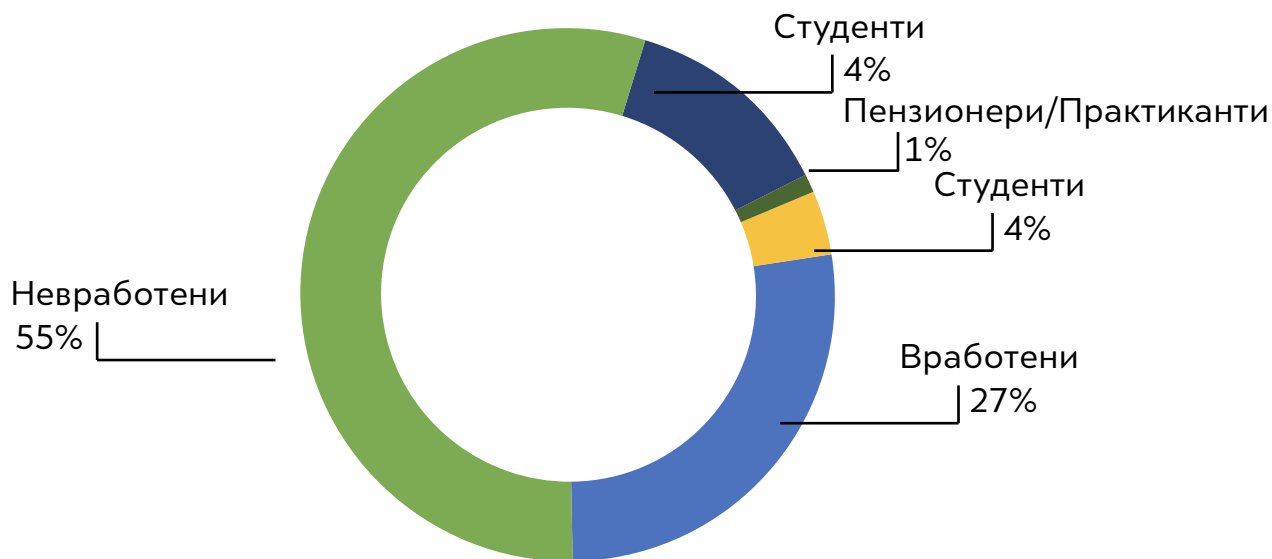
ГРАФИКОН БР. 3: МЕСТО НА ЖИВЕЕЊЕ НА ИСПИТАНИЦИТЕ

Резултатите во кои е изразен повисок процент на лицата коишто живеат во урбана наспроти рурална општина се должи на тоа што најголем дел од структурата на испитаниците е од урбаната средина, вклучувајќи ги и припадниците на ромската заедница кои во најголем процент живеат во градовите што беа предмет на истражувањето.

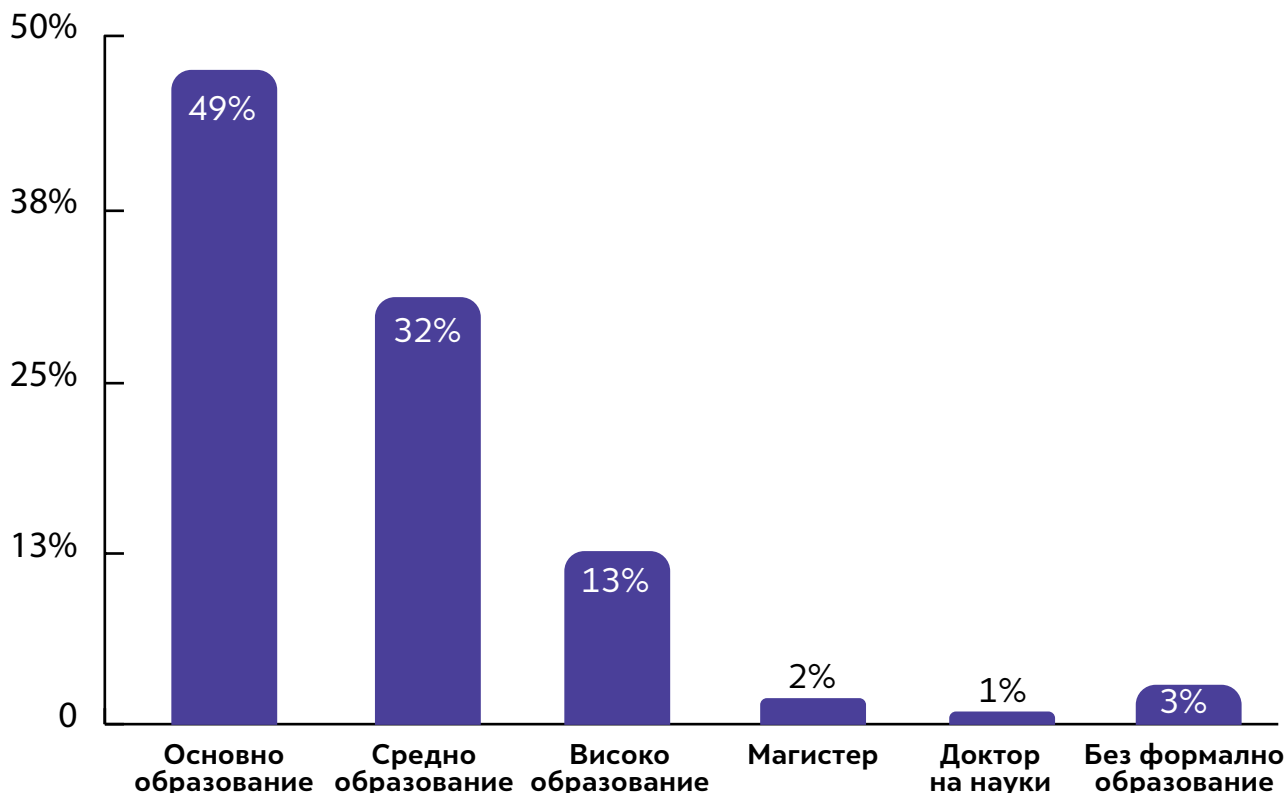
Во однос на статусот на вработување, најголем дел од испитаниците се невработени (54,5 %), потоа следуваат вработени (27,3 %), студенти (4 %), волонтери/практиканти/со скратено работно време (1 %) и пензионери (13,1 %). Високиот процент на невработени се должи на реалната структура на населението, вклучително и предметот на истражувањето – лица корисници на социјални услуги кои, за да ги користат, треба претходно да исполнуваат одредени услови со посебен акцент на социјалната детерминанта. Ваквиот резултат, иако е разочарувачки, сепак ја изразува реалната состојба на терен, а тоа е високиот процент на невработени и приматели на парична помош согласно Законот за социјална заштита.

ГРАФИКОН БР. 4: СТАТУС НА ВРАБОТЕНОСТ НА ИСПИТАНИЦИТЕ

Според степенот на образование, најголем дел од испитаниците имаат завршено основно образование (49 %), потоа средно (32 %), високо (13 %), магистерски студии (2 %), доктор на науки (1 %) и без формално образование (3 %).

ГРАФИКОН БР. 5: СТЕПЕН НА ОБРАЗОВАНИЕ НА ИСПИТАНИЦИТЕ

Резултатите претставуваат одраз на реалната состојба со маргинализираните заедници. Поради својата незавидна економска и материјална состојба, најголем број од нив не се одлучуваат да продолжат да го унапредуваат своето знаење, што е проблем на кој треба да се работи заради изнаоѓање решенија за нивно вклучување во средното образование, имајќи предвид дека средното образование е задолжително согласно Закон.³⁰ Освен тоа, неизбежно е да се нагласи и бројката од 3 % на лицата кои се изјасниле дека немаат никакво образование. Ова значи дека во држава во која основното образование е бесплатно и задолжително³¹, постои проблем во раното откривање и вклучување на овие лица во образовниот процес, дотолку повеќе што во најголем процент тие се припадници на маргинализирана заедница.

30. Закон за средното образование КОНСОЛИДИРАН ТЕКСТ („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999, 29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007, 81/2008, 92/2008, 33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014, 116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015, 145/2015, 30/2016, 127/2016, 67/2017, 64/2018 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 229/2020).

31. ЗАКОН ЗА ОСНОВНОТО ОБРАЗОВАНИЕ („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19 и 229/20).

4.1. ТИП НА УСЛУГИ

Согласно Законот за социјална заштита, давателите на социјални услуги треба да исполнуваат нормативи и стандарди за давање на услуги и да се стекнат со дозвола за вршење работи во социјалната заштита, односно да станат лиценцирани даватели на социјални услуги. Во официјалниот регистар на Министерството за труд и социјална политика регистрирани се 13 лиценцирани даватели на социјални услуги на територијата на целата држава.

ТАБЕЛА БР. 2: РЕГИСТАР НА ЛИЦЕНЦИРАНИ ДАВАТЕЛИ НА СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ³²

Реден бр.	Име на установа за социјална заштита и друг давател на социјални услуги	Социјална услуга	Вид на социјална услуга	Корисници според видот на социјален ризик
1	Здружение за поддршка и развој „Хуманост“ – Скопје	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
2	Здружение за промоција и развој на инклузивно општество „Инклузива“ – Куманово	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
3	Црвен крст на Република Северна Македонија	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
3.1	Црвен крст на Град Скопје	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
3.2	Црвен крст на Република Северна Македонија – ОО Битола	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
3.3	Црвен крст на Република Северна Македонија – ОО Струга	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст

32. Види повеќе: <<https://www.mtsp.gov.mk/registri.nspj>> Пристапено на 20.01.2022 година.

3.4	Црвен крст на Република Северна Македонија – ОО Струмица	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
3.5	Црвен крст на Република Северна Македонија – ОО Гостивар	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
3.6	Црвен крст на Република Северна Македонија – ОО Куманово	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
3.7	Црвен крст на Република Северна Македонија – ОО Неготино	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
3.8	Црвен крст на Република Северна Македонија – ОО Велес	услуги во заедницата	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
4	Центар за помош на лица со ментален хендикеп „Порака Неготино“ – Неготино	услуги за вонсемејна заштита	живеење со поддршка	лица со попреченост
5	Центар за социјална рехабилитација на лица кои употребуваат односно злоупотребуваат дрога и други психотропни супстанции и прокурзори Тераписка заедница „Покров“	услуги во заедницата	рехабилитација и реинтеграција	лица кои имаат проблем со зависности од дрога и други психотропни супстанции и други маргинализирани лица
6	Здружение на граѓани „Скај плус“ – Струмица	услуги во заедницата	услуги на привремен престој	жртви на семејно насилство
7	Приватна установа за социјална заштита на стари лица „Астреон“ –Подружница за социјална заштита на стари лица – Банско	услуги за вонсемејна заштита	сместување во установа	стари лица
8	Приватна установа за социјална заштита на стари лица – Дом за стари лица „Опен харт“ – Струмица	услуги за вонсемејна заштита	сместување во установа	стари лица
9	Здружение за поддршка и развој „Хуманост“ – Скопје	услуги во домот	помош и нега во домот	возрасни лица со намалени физички и ментални способности, инвалидитет

10	Приватна установа за социјална заштита на стари лица – „Сончева куќа“, Сопиште	услуги за вонсемејна заштита	сместување во установа	стари лица
11	Приватна установа за социјална превенција и социјална заштита – СОС Детско село, Скопје	услуги за вонсемејна заштита	живеење со поддршка	деца без родители и родителска грижа над 14-годишна возраст, а најдоцна до 26-годишна возраст/завршување на високо образование
12	Здружение за европска социјална инклузија ЕСИ НЕЛИС – Скопје	услуги во домот	лична асистенција	лица со потешка и најтешка попреченост и потполно слепи лица од 18 до 65-годишна возраст
13	Приватна установа за социјална заштита на стари лица – „Хантерс лајф“	услуги за вонсемејна заштита	сместување во установа	стари лица

Во однос на типот на социјални услуги кои се обезбедуваат согласно Законот за социјална заштита, се анализираа податоците добиени од страна на спроведените интервјуа со МЦСР, општините Тетово, Прилеп и Град Скопје и здруженијата кои обезбедуваат социјални услуги. Резултатите се поделени и анализирани поединечно во согласност со општините и Град Скопје.

4.1.1. СКОПЈЕ

Согласно податоците добиени од спроведеното интервју со вработен во ЈУ Меѓуопштински центар за социјални работи на Град Скопје, за услугите од социјална заштита кои ги нуди Центарот, беа добиени податоци кои не се однесуваа само на социјалните услуги туку беа наброени сите работи што ги врши Центарот согласно Законот за социјална заштита.³³ Оттука, согласно добиените информации, можеме да заклучиме дека ЦСР Скопје во делот на социјалните

33. Мирвна постапка при развод (Центарот се вклучува секогаш кога е вклучено дете под 18 години и лица со попреченост и донесува одлука дали мировната постапка била успешна или неуспешна. Доколку постапката била неуспешна, Центарот дава мислење за доверување на детето/децата), непосредни односи, односно контакти родител–дете–блиски роднини, вонбрачно доверување на дете, времено сместување кај друг родител или блиски роднини, барање за иселување на деца под 18 години, посредување при решавање на брачни конфликти, советувајќишна работа (постојат неколку различни советувајќишта, и тоа: советувајќиште за сторители и советувајќиште за нарушени брачни односи, советувајќиште за лица под 18 години кои сакаат да стапат во брак), услуги за семејно насилство, психо-социјално советување, сместување, проценка на степен на ризик, специјални тимови, дежурни телефони, заштита и грижа на дете без родители – згрижување во згрижувачки семејства, старателски орган, роднинско згрижување, посвојување, упис на дете во регистар на потенцијални посвоеници, сместување на бездомници, мали групни домови, станбено и материјално необезбедени лица над 65 години, компликации со социјални, здравствени, психијатриски, психички проблеми и деца зависници и други услуги согласно Законот за социјална заштита.

услуги ги нуди следниве: услуги на информирање и упатување, услуги на стручна помош и поддршка, услуги на советување и услуги на вонсемејна заштита.

На територијата на Град Скопје функционираат повеќе здруженија кои даваат социјални услуги. Согласно целите на истражувањето, предмет на анализа претставуваше Здружението за поддршка и развој „Хуманост“, кое е основано во 1992 година. Негови главни цели се развивање на формите на вонинституционална социјална заштита на стари и изнемоштени лица, едукација на асистенти за нега на стари лица во домашни услови, промовирање на социјално претприемништво. Здружението ги нуди следните социјални услуги: социјални услуги во домот и социјални услуги во заедницата. Социјалните услуги во домот Здружението ги нуди веќе 5 години, заедно со услугите во заедницата.

Кога станува збор за вклученоста во меѓуопштинската соработка во делот на обезбедување социјални услуги за граѓаните, Град Скопје ја има воспоставено со Општина Бутел за финансиско учество за опремување на сензорна соба во ЈОУДГ „11 Октомври“, РЕ „Ташко Караџа“, н. Радишани. Исто така, Општина Гази Баба учествува со финансиски средства во реализација на Програмата за повластени годишни билети за користење на јавниот градски превоз на подрачјето на Град Скопје од страна на лицата со посебни потреби.

Во однос на социјалните услуги што Град Скопје ги има развиено и ги одржува со сопствени финансиски средства за периодот 2019, 2020 и 2021, тие се поделени во две групи, и тоа:

ПРОГРАМСКИ АКТИВНОСТИ

- Реализирање на Програма за повластено користење на јавен градски превоз од страна на лица со посебни потреби;
- Работа на Комисијата за распределба на финансиски средства од Буџетот на Град Скопје за лица во ризик;
- Финансиска поддршка на ЈСП за непречено реализирање на превозот со адаптираните возила кои сообраќаат за потребите на лицата со попреченост на кои заради движење им е потребно помагало или инвалидска количка;
- Реализирање на јавен повик за поддршка на проекти и програмски активности на организации кои работат во областа на социјална, детска и здравствена заштита.

ПСИХО-СОЦИЈАЛНА ПОДДРШКА

- Психосоцијална поддршка на лица со интелектуална попреченост над 18 години, ПОРАТ Скопје;
- Психосоцијална поддршка во центрите за рана интервенција, спроведување на сензорна терапија и третман на деца со аутизам од социјално ранливи групи преку здруженијата: Здружение за третман на лица со аутизам, АДХД и Аспергеров синдром „Во мојот свет“, Здружение за рана стимулација, развој и игра кај деца „Креатива Исток“, Здружение на граѓани ИМАГО ПЛУС;
- Поддршка за зајакнување на капацитетите на дневните центри во с. Волково, како и малите групни домови во кои се сместени лица со интелектуална попреченост;
- Поддршка на активности со ромските деца на улица во соработка со Здружението за заштита на правата на детето;
- Поддршка за жртви од семејно насилство или родово базирано насилство преку Националната мрежа против насилство врз жени и семејно насилство и Прв семеен центар на Град Скопје;
- Психосоцијална поддршка на граѓани преку СОС-телефонската линија за превенција од користење на дроги и за сексуално и репродуктивно здравје и СОС-линијата за справување со проблемите поврзани со злоупотреба на алкохол;
- Мобилен тим на Црвениот крст на Град Скопје за дистрибуција на храна и заштитни средства на бездомни лица;
- Мобилен тим на „Љубезност“ за дистрибуција на храна и хигиенски средства на бездомни лица и социјално загрозувани семејства;
- Работа на Пунктот за бездомници во Момин Поток, во кој се овозможува храна и одржување на хигиена на бездомните лица;
- Давање помош и нега на стари лица во домашни услови од страна на медицинските сестри и волонтери на Црвен крст на Град Скопје;
- Поддршка на социјалниот сервис за помагатели на ранливи целни групи во соработка со Црвен крст на Град Скопје.
- Активности за поддршка на корисниците на дроги и сексуалните работници и нивните семејства преку услугите на ХОПС и на ХЕРА – Младинскиот центар за сексуално и репродуктивно здравје „Сакам да знам“.

4.1.2. ТЕТОВО

За услугите кои се нудат директно од страна на МЦСР, согласно резултатите од спроведените интервјуа со претставник на ЈУ МЦСР Тетово, исто така беа добиени податоци кои не се однесуваат само на социјалните услуги туку и на сите работи што ги врши Центарот согласно Законот за социјална заштита, како што се правата на парична помош и советувашиште за брак и семејство³⁴. За наведените услуги постојат и одредени поткатегории кои ги дефинираат конкретно сите директни услуги обезбедувани од страна на МЦСР Тетово. Сите услуги се спроведуваат од страна на вработените во просториите на МЦСР Тетово, кое е надлежно за Општина Тетово и за целиот Тетовски Регион (1 урбана општина и 5 рурални општини).

Во однос на социјалните услуги кои се обезбедуваат директно од страна на здруженијата на граѓани кои даваат социјални услуги на територијата на Општина Тетово дејствува Здружението „Женски форум“ – Тетово. Здружението е основано во 2000 година, во Тетово, првично именувано како Здружение на албанска жена, а подоцна преименувано во „Женски форум“. Здружението обезбедува бесплатни услуги за поддршка на жените жртви на насилство, како што се правно советување, правни услуги, а по потреба и судско застапување на жените жртви на насилство. Исто така, се обезбедуваат услуги на стручна помош и поддршка и услуги на советување, посебно насочени кон жените жртви на семејно насилство. Сите горенаведени услуги, вклучувајќи ја и психо-социјалната поддршка, се обезбедуваат од страна на Здружението „Женски форум“ – Тетово од неговото основање, т. е. од 2002 година, а целна група се жените жртви на семејно насилство и родово базирано насилство.

34. Советувалиште за брак и семејство, бракоразводни постапки за миреење, лица со нарушени партнерски и брачни односи, дете на кое му се уредуваат односите со родителот со кој не живее, вонбрачно доверување на дете, малолетно лице кое сака да стапи во брак пред полнолетство, жртва на семејно насилство, сторител на семејно насилство, заштита на деца, дете без родители и родителска грижа, дете со попреченост, дете во ризик, дете во судир со закон, малолетно лице под старателство, надзор над вршење на родителско право, одземање на родителско право, посвојување, заштита на возрасни, полнолетно лице со попреченост, возрасно лице под старателство (целосно одземена деловна способност), возрасно лице под старателство (делумно одземена деловна способност), старателство на возрасно лице за посебен случај, лице кое злоупотребува дроги и други психотропни супстанции, лице кое злоупотребува алкохол или се лекува од алкохолизам, возрасно лице со изречена алтернативна мерка, возрасно лице по отпуштање од казнена установа, лице жртва на трговија со луѓе, бездомно лице и старо лице.

Во однос на социјалните услуги кои ги обезбедува Општината Тетово, не се добиени никакви одговори по барањето за пристап до информации од јавен карактер, како и по барањето за спроведување на интервју со претставник на секторот за социјална заштита.

4.1.3. ПРИЛЕП

ЈУ МЦСР Прилеп ги обезбедува сите социјални услуги согласно Законот за социјална заштита, како што се: услуги на информирање и упатување, услуги на стручна помош и поддршка, услуги на советување, услуги во домот, услуги во заедницата, помош и нега во домот, старателство, посвојување, сместување во установа од социјална заштита, работа со деца во ризик, работа со лица кои имаат нарушени брачни и семејни односи, мировна постапка, регулирање односи меѓу родители и деца, заштита од семејно насилство и психо-социјална поддршка на жртвите од семејно насилство, советувашиште за брак и семејство.

На територијата на Општина Прилеп организација која нуди услуги од социјална заштита е Црвениот крст на Република Северна Македонија. Социјалните услуги и целните групи кон кои се насочени нивните услуги се: психо-социјална поддршка на деца со посебни потреби и деца сместени во згрижувачки семејства, обезбедување на социјално-хуманитарна помош на социјално загрозувани семејства, прва психолошка помош во текот на кризата со ковид-19 и актуелните пожари кои ја зафатија нашата држава, социјални услуги за лица кои инјектираат дроги како ранлива целна група. Организацијата ги обезбедува услугите за ранливите целни групи од самото формирање во 1945 година, благодарение на богатата волонтерска мрежа.

Во однос на социјалните услуги кои се обезбедуваат директно од страна на Општина Прилеп, Советот на Општина Прилеп нема донесено акт за меѓуопштинска соработка за обезбедување на социјални услуги.³⁵ Општината има развиено и одржува со сопствени финансиски средства или со кофинансирање неколку проекти и услуги. Општината со свои средства изврши реконструкција на Домот за стари лица „Кире Крстески-Платник“ и на Дневниот центар за лица со интелектуална попреченост над 18 години „Порака“, со што значително се подобри условите и услугите во него. Услугата

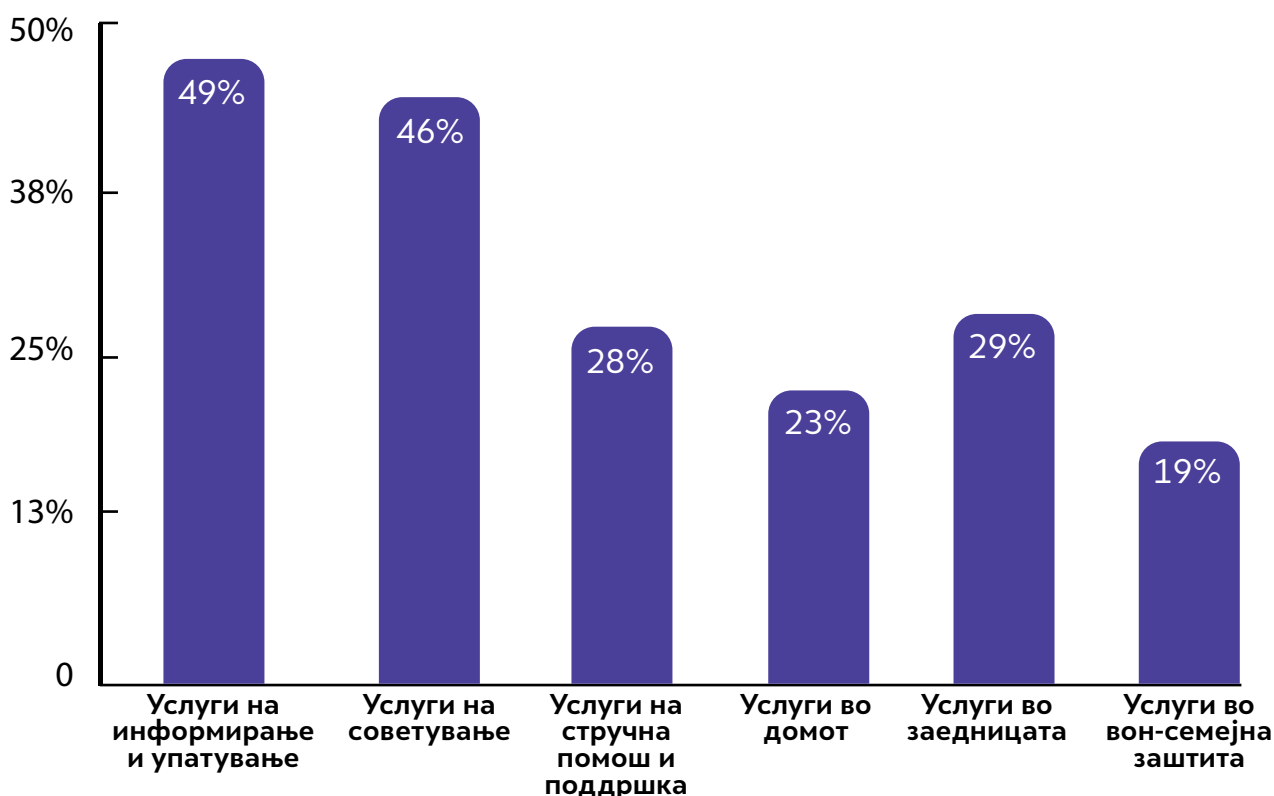
35. Одговор на Барање за пристап до информации од јавен карактер од 07.07.2021 г.

социјална мобилност за помош на стари лица кои живеат сами и имаат потреба од помош за извршување на секојдневните обврски исто така е финансирана од Општина Прилеп. Од 2013 година Општината ја имплементира мерката за општокорисна работа со финансиска помош на Швајцарската агенција за развој и соработка. Во соработка со Програмата за развој на ОН извршени се обуки за негуватели на деца во детски градинки, стари лица и лица со церебрална парализа и тутори на деца од ромската заедница.

4.2. Информираност на маргинализираните заедници за достапните социјални услуги

Во однос на информираноста на маргинализираните заедници за достапноста на социјалните услуги во нивните општини, резултатите од спроведениот прашалник се прикажани во графикон бр. 6.

ГРАФИКОН БР. 6: ИНФОРМИРАНОСТ ЗА ДОСТАПНИТЕ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ

Процентуално забележлива е повисока информираност на испитаниците за услугите на информирање и упатување и советување во однос на останатите услуги, иако во голем број ги исполнуваат условите за нивно користење. Имајќи го предвид фактот што претставниците на центрите за социјална работа во своите одговори најмногу се фокусираат на правата на парична помош од социјална заштита, може да се заклучи дека тие и најчесто ги информираат граѓаните за можноста за остварување на овие права наспроти

информациите за достапните социјални услуги кои постојат и можат да ги искористат одделните категории граѓани. Токму затоа и информираноста на маргинализираните заедници за достапните услуги и можноста за нивно искористување е многу мала.

4.3. РЕСУРСИ НА РАСПОЛАГАЊЕ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА УСЛУГИ

Во делот во кој се анализираат ресурсите на располагање за обезбедување на услуги, податоците беа добиени од страна на МЦСР и здруженијата на граѓани.

4.3.1. СКОПЈЕ

Согласно спроведените интервјуа со претставниците на МЦСР во Град Скопје, имаат доволно ресурси за обезбедување на социјалните услуги, но во поглед на човечките ресурси нема доволно педагози, а во некои центри за социјална работа и психолози. Има нови вработувања по последниот период, особено на социјални работници и стручни работници, но сепак, потребно е секој центар да биде соодветно екипиран. Во поглед на просторните услови, тие не се задоволителни во сите центри за социјална работа во Град Скопје. Во административните згради, во кои се наоѓа Центарот за социјални работи на Општина Центар и на Општина Аеродром, како и одделот за семејно насилство, просторните услови и условите во однос на опремата се задоволителни. Истото може да се каже и за Центарот за социјални работи за Чаир и Бутел, но за сите останати центри на територијата на Град Скопје просторните услови се целосно незадоволителни. Центарот има стандарди и упатства за работа и правилници, но потребно е детално уредување на сите прашања со Правилник и нови и изменети процедури и стандарди, со оглед на тоа што услугите и потребите за услуги постојано се менуваат. Во периодот на пишувањето на оваа анализа, Заводот за социјални дејности и Министерството за труд и социјална политика подготвуваат стандарди за обезбедување на услугите согласно Законот за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство. Спроведувањето на ваков тип услуги бара способен и обучен персонал. Покрај соодветното образование од областа на социјалната работа и психологијата, потребно е и познавање на природата на семејното насилство, како и познавање на културните и лингвистичките особености што ќе им овозможат да работат со различни категории на граѓани.

Согласно спроведените интервјуа со претставниците на здруженијата на граѓани, а поврзани со ресурсите за обезбедување на социјалните услуги, финансирањето, обучувањето на вработените преку стандардизирани обуки и други обуки за градење на нивните капацитети за давање на услугата, како и кој ги обезбедува овие обуки, Здружението за поддршка и развој „Хуманост“ истакна дека имаат доволно ресурси за обезбедување на социјални услуги. Во однос на корисниците кои добиваат услуги на месечно ниво, нивниот број во домашни услови изнесува околу 70. Здружението располага со 10 негуватели, 2 физиотерапевти кои работат во домашни услови, 2 социјални работници, 2 медицински сестри, 2 координатори и еден физиотерапевт за лица со попреченост. Здружението се финансира од странски и домашни донатори и од Буџетот на општината. Дел од вработените добиваат обуки од страна на Заводот за социјални дејности, а негувателите добиваат стандардизирани обуки од самото Здружение, кое е лиценцирано за давање на обуки.

4.3.2. ТЕТОВО

Во Општина Тетово, согласно спроведеното интервју, ЈУ МЦСР нема доволно ресурси за обезбедување на социјални услуги. Исто така, немаат стандарди и упатства за работа, а како најголем предизвик може да се споменат организирањето на работата по сектори и дејности и надлежностите на вработените во центарот. Во врска со опремата, предмети и материјали за работа, не се соочува со големи предизвици, тој дел успева да се покрие во рамките на потребното. Центарот нема доволно просторни услови, што значи дека ЈУ МЦСР Тетово нема доволно простории заради обезбедување на потребните услуги. Нема простории за посебни контакт-видувања, сите контакт-видувања на родители и деца се прават во канцелариите на вработените во Центарот, и сите случаи треба да се водат/работат/спроведуваат во една просторија, што одзема многу време и ги одолговлекува постапките, но и го намалува квалитетот на дадената услуга. Немањето доволно ресурси во ЈУ МЦСР Тетово го отежнува начинот на организација и функционирање на институцијата. Во ЈУ МЦСР Тетово се вработени околу 80 луѓе, меѓутоа нема доволно квалификуван кадар затоа што мал број од вработените се лиценцирани даватели на услуги. Исто така, и организираноста во Центарот е на многу ниско ниво, па тешко се успева да се дејствува според надлежноста на целиот Тетовски Регион. Многубројна општина каква што е Тетово има потреба од поголем број квалификуван кадар и од повеќе вработени во Центарот, затоа што при обезбедување на услуги и потребно дејствување на

терен секогаш се чувствува недостиг на кадар. Поради проблемите и предизвиците поврзани со потребата од квалификуван кадар со кои се соочува Центарот, вработените интерно се организираат со цел меѓусебно да се надополнат и покријат во однос на давањето на социјалните услуги. Во однос на финансиските средства, вработените немаат увид во буџетот и начинот на нивно користење, и затоа не може да се дознае дали Центарот располага со доволно финансиски средства за спроведување на услугите.

Согласно спроведеното интервју со претставник на Здружението „Женски форум“ – Тетово, тоа располага со стандарди во работењето и просторни услови за прием и работа со корисниците на услугите. Посебно се примаат жените жртви (прием од страна на вработените), а во посебна просторија се примаат и имаат состанок со адвокат/ правник. Како Здружение не обезбедуваат привремен престој, а таква можност (шелтер или засолниште) за жени жртви на насилство не постои во целиот Полошки Регион. Доколку имаат итен случај во кој се проценува дека жената е под висок ризик, веднаш реагираат до ЦСР Тетово, кој е надлежен за постапување при такви случаи. Во однос на потребниот кадар со кој располагаат за работа, опремени се со стручни лица (правник, правник со положен правосуден испит, психолог и социјален работник). Здружението е препознатливо меѓу граѓаните, но сепак не е голем бројот на пријавувани случаи кај нив. Во просек, бројот на пријавени случаи во еден месец изнесува 2-3, што годишно би претставувало просек од 25-35 случаи. Здружението има соработка со надлежни институции вклучени во постапките за справување како што се МЦСР, МВР, ОЈО, судови. Дополнително, со сите институции на локално ниво со кои соработуваат со години, имаат склучено меморандуми за соработка, кои ја олеснуваат работата во случаите што ги водат заедно и му помагаат на Здружението полесно да ги спроведува планираните активности на локално ниво. Ова им помага да ги надминат предизвиците со кои се соочуваат при нивната работа. Здружението се финансира главно од странски донатори. За жал, немаат можност за финансирање од Буџетот на РСМ и тоа им претставува долгогодишен проблем. Ангажираните лица во Здружението постојано се усовршуваат на обуки кои вообичаено ги обезбедуваат финансиите на проектите и се спроведуваат во рамки на програмите на донаторите, што значи зајакнување на капацитетите на вработените и важен напредок во работата на Здружението.

4.3.3. ПРИЛЕП

Во Општина Прилеп МЦСР има доволно ресурси за обезбедување на социјалните услуги. Центарот има стандарди и упатства за работа и правилници, од страна на МТСП редовно се извршуваат обуки (онлајн и со физичко присуство), сите промени и упатства им се доставуваат редовно преку електронска пошта и како печатен материјал за сите стручни работници во Центарот. Во однос на опремата имаат недостиг од печатачи, а во однос на просториите исто така имаат недостиг, бидејќи во секоја просторија има по двајца, а во некои и по тројца вработени кои ја делат истата просторија. За сослушување на странките имаат слободна просторија која им се става на располагање на сите вработени на кои им е потребна. Во однос на квалификуван кадар, Центарот располага со 10 социјални работници, од кои 8 се водители на случаи и 2 раководители. Од страна на Центарот се доставени барања за вработување на потребниот кадар, бидејќи моментално работи само со 1 психолог и 3 педагози. Центарот има одлична соработка со другите даватели на социјални услуги и не се соочува со проблеми при упатувања до овие институции. Проблемите кои се јавуваат при работата се решаваат, во одредени случаи, и со консултации меѓу вработените без странката да трпи какви било последици. Исто така, имаат доволно финансиски средства и персонал за спроведување на социјалните услуги. Недостатокот се јавува во персоналот, односно немаат доволно психолози и социјални работници.

Во однос на ресурсите за обезбедување на социјалните услуги, финансирањето, обучувањето на вработените преку стандардизирани обуки и други обуки за градење на нивните капацитети за давање на услугата, како и кој ги обезбедува овие обуки (Црвен крст – Прилеп), ги има сите стандарди и упатства за работа, располага со доволно опрема и просторни услови, како и со квалификуван кадар од вработени и волонтери. Вмрежени се со владини институции и граѓански организации, со што претставуваат мрежа на општински организации на ниво на целата држава. Со нивната ангажираност подготвени се да излезат во пресрет со обезбедување на социјални услуги за 200-300 лица месечно. Главно нивното финансирање е од Буџетот на РСМ, и од страна на странски и домашни донатори. Вработените континуирано следат обуки и семинари за градење на капацитетите на организацијата, а тие обуки се обезбедени најчесто од Црвен крст на Република Северна Македонија.

4.4. ОПФАТ НА КОРИСНИЦИ

Во однос на посредното обезбедување на услуги, расположливите ресурси за обезбедување на услуги, податоци беа добиени од страна на МЦСР и здруженијата на граѓани.

Согласно резултатите од спроведените анкети со различни маргинализирани заедници, на прашањето да се наведат личните потреби или потребите на член од семејство за помош и поддршка од институциите и организациите за социјална заштита, одговорите се претставени во Графикон бр. 7.

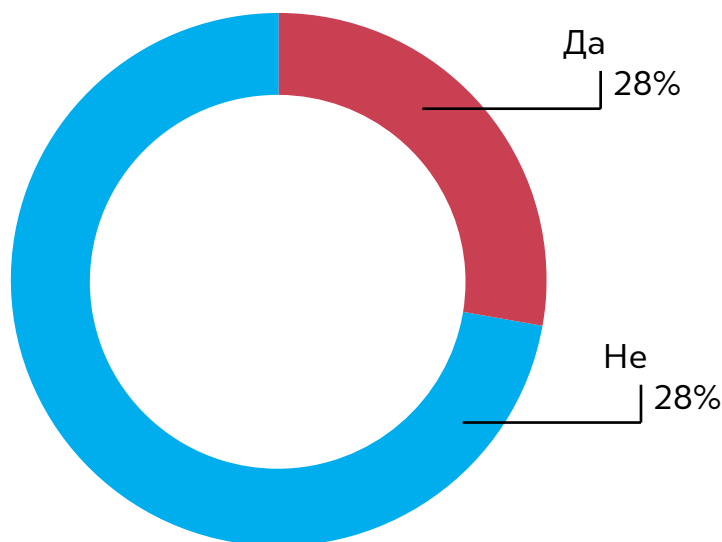
ГРАФИКОН БР. 7: ЛИЧНИ ПОТРЕБИ ИЛИ ПОТРЕБИ НА ЧЛЕН ОД СЕМЕЈСТВО ЗА ПОМОШ И ПОДДРШКА ОД ИНСТИТУЦИИ И ОРГАНИЗАЦИИ ЗА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Најзастапени потреби на испитаниците се паричната помош и потребата од помош во храна. Резултатите не се изненадувачки ако се земе предвид социјалната положба на маргинализираните заедници, каде најголем дел од нив живеат со минимални средства, најчесто со социјални месечни приходи, немајќи основни услови за живот. Согласно резултатите, можеме да заклучиме дека, иако не изостануваат потребите од социјалните услуги од институциите и организациите за социјална заштита, сепак, преовладува паричната

помош која несомнено е и најискористеното право согласно Законот за социјална заштита. За задоволување на некоја од овие потреби 72 % од анкетираниите се обратиле до некоја институција и/или организација.

ГРАФИКОН БР. 8: ОБРАЌАЊЕ ДО ИНСТИТУЦИИ И/ИЛИ ОРГАНИЗАЦИИ

Дополнително, во однос на прашањето до кои институции и/или организации испитаниците би се обратиле, добиени се овие одговори:

Во Општина Прилеп најголем број од испитаниците би се обратиле до Центарот за социјална работа и Црвен крст.

Во Општина Тетово најголем број од испитаниците би се обратиле до Центарот за социјална работа, а потоа во Здружението „Женски форум“ – Тетово.

Во Град Скопје најголем број од испитаниците би се обратиле до Центарот за социјална работа и во здруженијата на граѓани.

Охрабрувачки е процентот на испитаниците кои се обратиле до институции или организации за да остварат социјална услуга. Институција која најмногу ја препознаваат и до која се обраќаат е Центарот за социјални работи. Следен избор на испитаниците претставуваат граѓанските организации. Граѓанските организации не случајно се избор на граѓаните во Град Скопје и Општина Тетово кога станува збор за социјалната заштита, бидејќи тие претставуваат мост помеѓу граѓаните и институциите, работат директно со граѓаните,

имаат директен пристап до одделни целни групи и ги знаат нивните потреби. Граѓанските организации и фондации уживаат релативно висока доверба кај граѓаните од 60,5%³⁶. Меѓутоа, во Општина Прилеп резултатите покажуваат дека следна институција до која се обраќаат граѓаните за користење на услуги претставува Организацијата на Црвениот крст. Не е изненадувачки овој податок ако се земе предвид фактот дека на територијата на Општина Прилеп не постои ниту едно регистрирано здружение кое може да дава социјални услуги согласно Законот за социјална заштита.

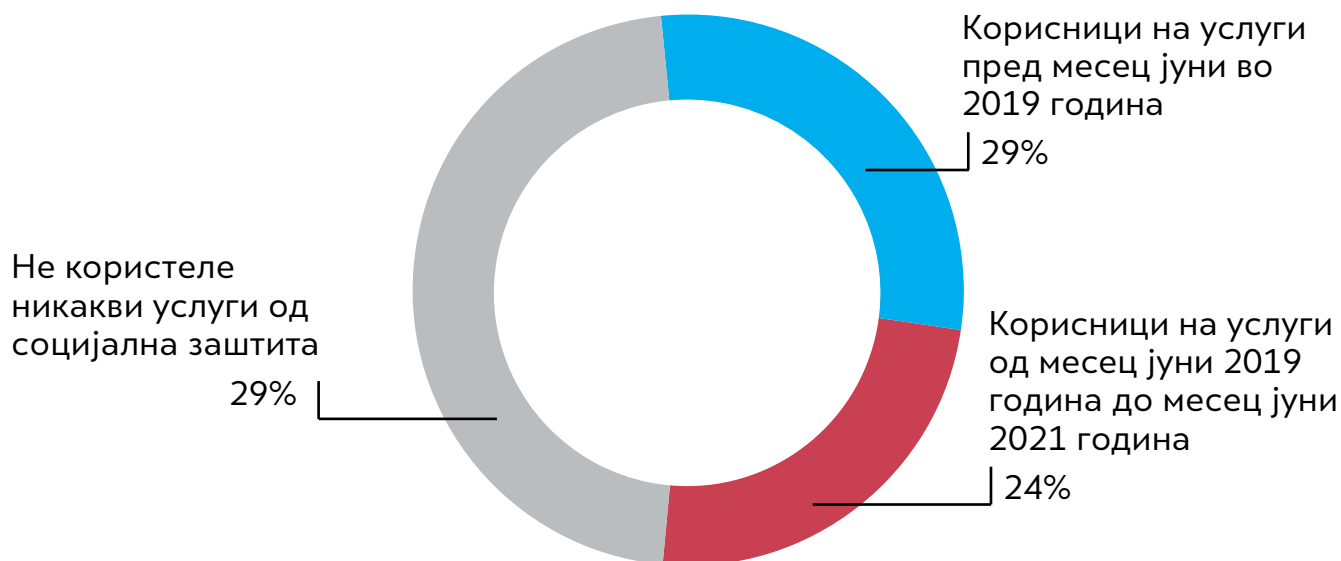
4.5. СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ ПО СПРОВЕДУВАЊЕТО НА СОЦИЈАЛНАТА РЕФОРМА

Согласно предметниот период на истражување од јуни 2019 до јуни 2021 година, на 23 мај 2019 година стапи на сила новиот Закон за социјална заштита, кој донесе низа новитети не само во однос на правата на парична помош и социјалните услуги, туку и за постапките за остварување на правата и користење на услугите. Со овој Закон се рedefинира поимот социјални услуги со цел обезбедување на услуги што ќе одговараат на потребите на ранливите групи, воведувајќи две нови услуги за лицата со попреченост, и тоа лична асистенција и домашна нега. Со цел да се анализира бројката на лица од маргинализираните заедници кои ги користеле социјалните услуги во периодот од пред месец јуни 2019 година и потоа, од 2019 година до месец јуни 2021 година, според анкетираниите вкупниот број на корисници на услуги од социјална заштита бил следниот:

- Корисници на услуги од пред месец јуни во 2019 година (28 %)
- Корисници на услуги по месец јуни 2019 години до месец јуни 2021 година (24 %)
- Не користеле никакви услуги од социјална заштита (46 %).

36. Анализа на перцепцијата на граѓаните за граѓанското општество, Finance Think, Скопје, 2018.

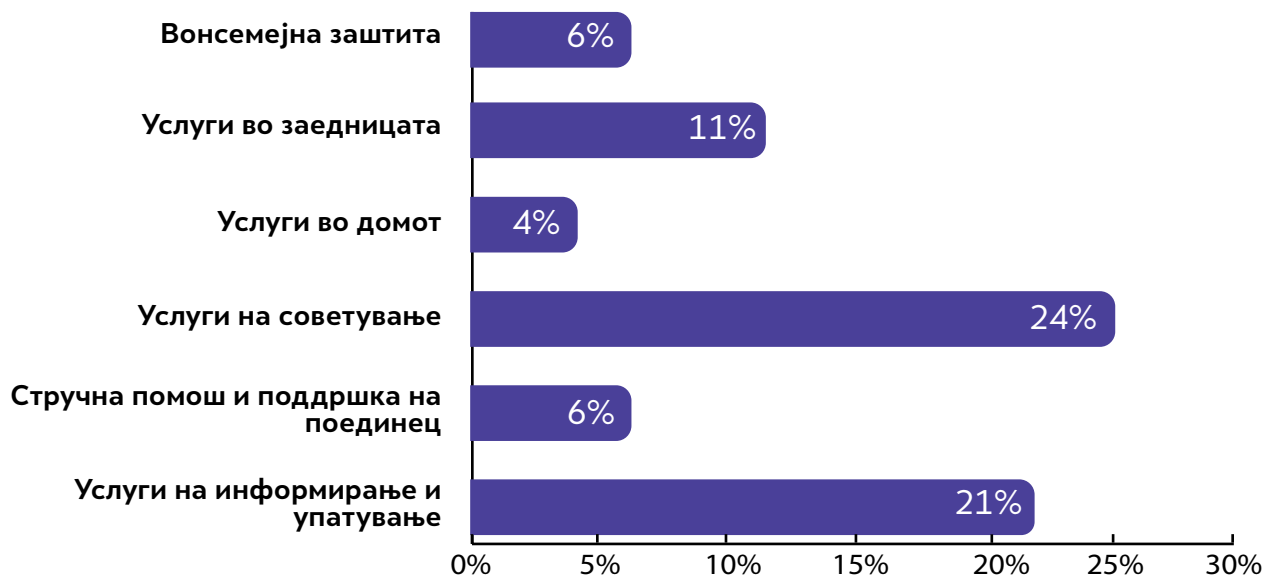
ГРАФИКОН БР. 9: КОРИСТЕЊЕ НА СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ ПРЕД И ПОСЛЕ ЈУНИ 2019 ГОДИНА

Од добиените резултати можеме да заклучиме дека не постои процентуално голема разлика меѓу бројот на корисници на услуги од пред месец јуни и по месец јуни 2019 година, по воведувањето на социјалната реформа со Законот за социјална заштита. Се добива општ впечаток дека новиот Закон за социјална заштита не влијаел драстично врз бројот на корисниците од маргинализираните задници, што значи дека големите промени кои се најавуваа во делот на социјалните услуги не се остварија и не резултираа со подобрување на пристапот до услуги за маргинализираните заедници.

Во однос на специфичноста која услуга е користена од страна на анкетираниите што на претходното прашање потврдиле дека користеле услуги, одговорите се претставени во Графикон бр. 10.

ГРАФИКОН БР. 10: ВИДОВИ КОРИСТЕНИ СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ ОД СТРАНА НА ИСПИТАНИЦИТЕ

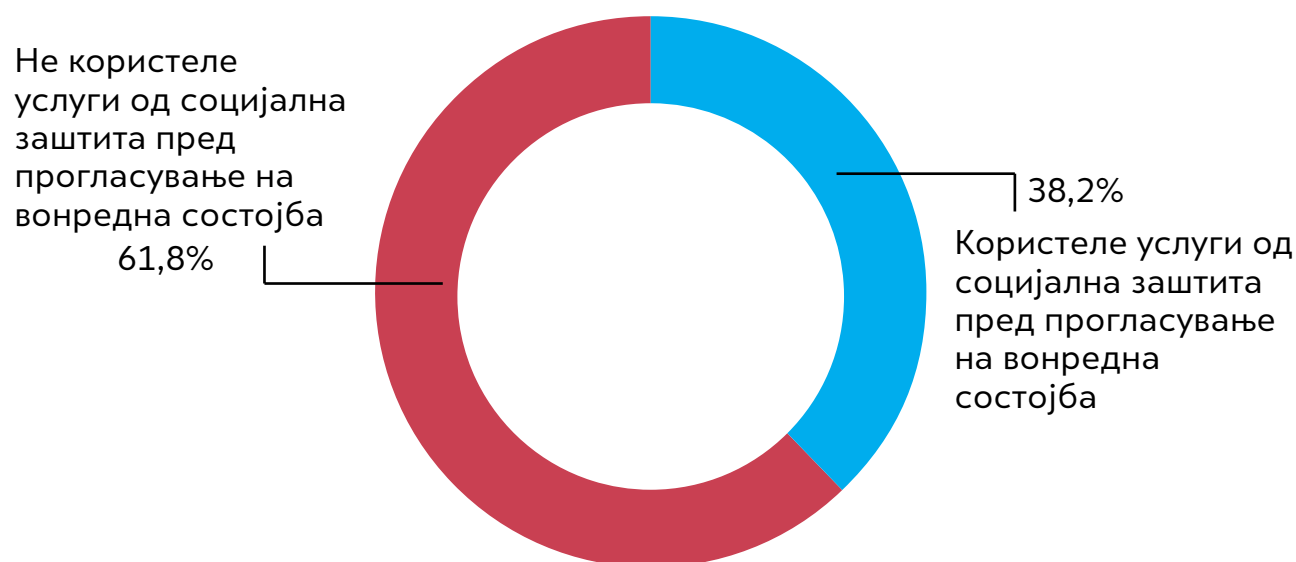
Резултатите за услугите што ги користеле испитаниците покажуваат дека услугата на советување е најзастапена. Следни се услугите за информирање и упатување и веднаш по нив услугите во заедницата, додека останатите услуги корисниците речиси и не ги користеле. Услугите во домот, како што се помош и нега во домот и лична асистенција –нешто што се вовеле како новина со Законот за социјална заштита, се најмалку застапени, што повторно нè доведува до заклучок дека не се искористени.

Непосредно пред прогласување на вонредната состојба, на прашањето дали биле корисници на услуги од социјална заштита, од вкупно 96 испитаници во трите општини процентот на одговорот беше следен:

Со **ДА** – дека пред прогласување на вонредната состојба во Република Северна Македонија користеле услуги од социјална заштита одговориле **38,2 %** од испитаниците;

Со **НЕ** – дека пред прогласувањето на вонредната состојба не користеле никакви услуги од социјална заштита одговориле **61,8 %** од испитаниците.

ГРАФИКОН БР. 11: ИСКОРИСТЕНОСТ НА СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ ПРЕД ЈУНИ 2019 ГОДИНА

4.5.1. СКОПЈЕ

Во однос на социјалните услуги кои се обезбедени од страна на МЦСР Скопје во периодот од јуни 2019 до јуни 2021 година, не беа добиени релевантни податоци од Центарот. Повторно беа добиени табели со податоци заклучно со 2020 година, кои се однесуваа на права на парична помош од социјална заштита, како што се гарантирана минимална помош, надоместок заради попреченост, надоместок за помош и нега од друго лице, надоместок на плата за скратено работно време, додаток за домување, траен надоместок и еднократна парична помош. Дополнително беа доставени податоци и за регистрирани случаи на семејно насилство, но не и за услугите што се дадени, а се однесуваат на справување со овие случаи. Податоците за периодот 2021 година, за време на истражувањето сè уште се обработуваа. Беше посочен генерален заклучок дека е забележано незначително намалување на услугите во однос на 2019 година. Наспроти предвидувањата дека новонастаната состојба со ковид-19 ќе доведе до зголемување на бројот на корисници на права од социјална заштита, податоците со кои располага ЦСР Скопје покажуваат сосема спротивни резултати, што значи дека ваквата состојба придонесе за зближување на семејствата. Исто така, забележано е намалување на бројката во однос на 2019 година кај услугите за децата во ризик. Мал пад на бројката за 3,53 % има и кај бракоразводните постапки.

Согласно спроведените интервјуа со здруженија даватели на социјални услуги во однос на опфатот на корисници, Здружението за поддршка и развој „Хуманост“ во периодот јуни 2019 – јуни 2021 година има обезбедено услуги за околу 250 корисници. По години, податоците се следниве: од јуни до декември 2019 околу 90 корисници, во 2020 година околу 80 корисници, а заклучно со јуни 2021 околу 80 корисници.

ТАБЕЛА БР. 3: ОПФАТ НА КОРИСНИЦИ ОД ЗДРУЖЕНИЕТО ЗА ПОДДРШКА И РАЗВОЈ „ХУМАНОСТ“ ВО ПЕРИОДОТ ЈУНИ 2019 – ЈУНИ 2021 ГОДИНА

	ЈУНИ– ДЕКЕМВРИ 2019	ЈУНИ– ДЕКЕМВРИ 2020	ЈАНУАРИ–ЈУНИ 2021	ВКУПНО
ОПФАТ НА КОРИСНИЦИ	90	80	80	250

Во однос на разликата во бројот на посети во организацијата од страна на корисници на услуги за назначениот период, за разлика од истиот период во 2019 година, забележано е намалување кое се должи на мерките против ковид-19. Имено, дел од корисниците одлучиле да не добиваат услуга одреден период, но од почетокот на 2021 г. скоро сите корисници повторно ја добиваат потребната нега и помош во домот.

4.5.2. ТЕТОВО

Во однос на опфатот на корисниците на територијата на Општина Тетово, исто како во случајот со ЦСР Скопје, не беа добиени релевантни податоци од ЦСР Тетово. Податоците се однесуваат на права на парична помош од социјална заштита. Во однос на социјалните услуги, единствено беа добиени податоци за услуги за советување прикажани во табела бр. 4.

ТАБЕЛА БР. 4: УСЛУГИ ЗА СОВЕТУВАЊЕ ЗА БРАК И СЕМЕЈСТВО ДАДЕНИ ОД СТРАНА НА ЦСР ТЕТОВО

УСЛУГИ ЗА СОВЕТУВАЊЕ ЗА БРАК И СЕМЕЈСТВО	РЕАЛИЗИРАНО	
	2019	2020
Вкупен број на евидентирани корисници	1	12

Согласно спроведените интервјуа со здруженија даватели на социјални услуги во однос на опфатот на корисници, од страна на Здружението „Женски форум“ – Тетово во 2019 година дадени се услуги на 23 корисници. Во 2020 година дадени се услуги на околу 20 корисници, додека во 2021 година (до јули 2021) во ова Здружение дадени се услуги на околу 10 корисници. Во однос на разликата во бројот на посетите од страна на корисници на услуги за истиот период во 2019 година, има незначително намалување поради пандемијата, бидејќи корисниците најчесто се јавуваат по телефон.

ТАБЕЛА БР. 5: ОПФАТ НА КОРИСНИЦИ ОД ЗДРУЖЕНИЕТО „ЖЕНСКИ ФОРУМ“ – ТЕТОВО ВО ПЕРИОДОТ ЈУНИ 2019 – ЈУНИ 2021 ГОДИНА

	ЈУНИ– ДЕКЕМВРИ 2019	ЈУНИ– ДЕКЕМВРИ 2020	ЈАНУАРИ–ЈУНИ 2021	ВКУПНО
ОПФАТ НА КОРИСНИЦИ	23	20	10	53

*Корисници – жени жртви на семејно насилство и родово базирано насилство.

4.5.3. ПРИЛЕП

Опфатот на корисници согласно информациите добиени од МЦСР Прилеп е прикажан во Табела бр. 6:

ТАБЕЛА БР. 6: ОПФАТ НА КОРИСНИЦИ ВО ОПШТИНА ПРИЛЕП

СОЦИЈАЛЕН РИЗИК	2019г	2020г	2021г	
Жртви на семејно насилство	251	274	/	
Деца згрижени во згрижувачки семејства	/	/	30 деца	19 семејства
Живот со поддршка	/		9 лица	
Лица сместени во Дом за стари лица	/	15	/	
Услуги во Дневен центар за лица со церебрална парализа	/		19 лица	
Услуги за лица со попреченост во Специјален завод	/		11 лица	
Услуги за лица со попреченост во Завод за рехабилитација	/		1 лице	
Услуги за реинтеграција во Тераписка заедница	/		1 лице	
Брак на малолетни деца	19 издадени согласности	7 издадени согласности	/	
Деца во ризик	140	114	/	

МЦСР Прилеп во 2019 година има обезбедено околу 17.500, а во 2020 година 18.500 услуги од социјална заштита. Согласно информациите за бројот на посети во периодот март – декември 2020 година, забележително е значително зголемување со оглед на истиот период минатата година.

Во однос на услугите обезбедени од страна на Црвен крст – Прилеп, добиените податоци за периодот јуни 2019 – јуни 2021 се прикажани во табела број 7, распределени по години.

ТАБЕЛА БР. 7: ОПФАТ НА КОРИСНИЦИ ОД ОПШТИНСКАТА ОРГАНИЗАЦИЈА НА ЦРВЕНИОТ КРСТ НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА – ПРИЛЕП ВО ПЕРИОДОТ ЈУНИ 2019 – ЈУНИ 2021 ГОДИНА

	ЈУНИ- ДЕКЕМВРИ 2019	ЈУНИ- ДЕКЕМВРИ 2020	ЈАНУАРИ-ЈУНИ 2021	ВКУПНО
ОПФАТ НА КОРИСНИЦИ	600	2.500	1000	4.100

За разлика од ЦСР Прилеп, каде е забележано зголемување на бројот на услуги, кај ова Здружение има разлика во бројот на посети во споредба со истиот период од 2019 година, односно има значително намалување на посетите од страна на корисниците на услуги.

4.6. ПОСРЕДНО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА УСЛУГИ

Министерството за труд и социјална политика утврдува мрежа на овластени даватели на социјални услуги. Овластени даватели на социјални услуги се лиценцирани даватели на услуги кои склучиле управен договор со Министерството за труд и социјална политика, односно општините, Градот Скопје и општините во Градот Скопје и даваат услуги на корисници, по донесено решение на Центарот за социјална работа. Лиценцирани даватели на социјални услуги се даватели на услуги кои ги исполнуваат нормативите и стандардите за давање на услуги и се стекнале со дозвола за вршење работи во социјалната заштита. Мрежата на овластени даватели на социјални услуги ја сочинуваат јавни установи за социјална заштита и други овластени даватели на социјални услуги (здруженија, други домашни и странски правни лица), како и физичко лице кое добило дозвола за вршење на работи од социјална заштита како професионална дејност и склучило договор со Центарот за социјална работа. Здруженија, други правни и физички лица, кои не се во мрежата на овластени даватели на социјални услуги, социјални услуги даваат доколку добиле дозвола за вршење на работи од социјална заштита.

Во однос на посредното обезбедување на услуги и расположливите ресурси за нивно обезбедување, податоци беа добиени од страна на МЦСР и здруженијата на граѓани.

4.6.1. СКОПЈЕ

Согласно спроведените интервјуа со претставник на МЦСР, Центарот нема увид кои услуги ги обезбедува посредно преку други даватели на социјални услуги. Субјекти кои имаат добиено согласност за самостојно вршење на работи од социјална заштита како професионална дејност, кои се однесуваат на помош и нега во домот, згрижување во семејство, лична асистенција и одмена на семејна грижа согласно Законот за социјална заштита од 2019 година, се Црвениот крст на РСМ, Центар за помош на лица со ментален хендикеп „Порака Неготино“ – Неготино, Центар за социјална рехабилитација на лица кои употребуваат односно злоупотребуваат дрога и други психотропни супстанции и прокурзори Тераписка заедница „Покров“, Здружение за промоција и развој на инклузивно општество „Инклузива“ – Куманово, Приватна установа за социјална превенција и социјална заштита СОС Детско село – Скопје.

Во однос на соработката со лиценцирани даватели на услуги, согласно спроведеното интервју, Град Скопје соработува со следниве лиценцирани даватели на услуги: Здружение за поддршка и развој „Хуманост“ – Скопје, Црвен крст на Град Скопје, Центар за помош на лица со ментален хендикеп „Порака Неготино“ – Неготино, Приватна установа за социјална превенција и социјална заштита – СОС Детско село – Скопје.

4.6.2. ТЕТОВО

Во ЈУ МЦСР Тетово од јуни 2019 година до јуни 2021 година има вкупно 11 корисници на услугата лична асистенција (во моментот активни 10 корисници), за услугата деца без родители и родителска грижа сместени во згрижувачко семејство има 7 деца во 7 згрижувачки семејства, а додека одмена на семејна грижа како и услугата помош и нега во домот сè уште не се спроведуваат преку овој Центар, каде во тек е обука на негуватели за услугата помош и нега во домот.

Од Општина Тетово не одговорија на барањето за спроведување на интервју и од таа причина не се достапни информации за соработката на Општина Тетово со лиценцирани даватели на услуги.

4.6.3. ПРИЛЕП

МЦСР Прилеп соработува со Дневен центар за деца со посебни потреби „Суница“, Дневен центар за лица со церебрална парализа, Тераписка заедница „Покров“ – Струмица, Завод за рехабилитација во Бања Банско, Специјален завод „Демир Капија“, Центар за помош на лица со ментален хендикеп „Порака Неготино“ – Неготино и Дом за стари лица „Кире Крстески-Платник“. Вкупно 16 лица имаат добиено согласност за вршење на услуги во домот, меѓутоа нема ниту едно барање за лична нега и лична асистенција. Услугата на дневен престој во склоп на МЦСР Прилеп, Дневен центар за лица со посебни потреби и лица со церебрална парализа, го посетуваат 39 корисници. Доколку има потреба од привремено сместување (3 лица во 2021 – во претходните години нема), живеење со поддршка (9 лица, исто толку и претходните години), престој за рехабилитација 1 лице и 3 лица во 2020 г. за реинтеграција – сите овие лица се сместени во институции кои ги има во нашата држава. Во Домот за стари лица во Прилеп во 2019 г. се сместени 15, а во 2020 г. 11 лица. Во Општина Прилеп има 19 згрижувачки семејства.

Општина Прилеп соработува со Дневниот центар за лица со церебрална парализа и Дневниот центар за лица со интелектуална попреченост над 18 години „Порака“. Соработува и со Црвен крст на Република Северна Македонија – Општинска организација Прилеп, вклучително и за време на пандемијата предизвикана од корона-вирусот, кога беше ангажиран мобилен тим за помош и поддршка.

4.7. ПРЕДИЗВИЦИ ВО ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ ЗА ВРЕМЕ НА КРИЗАТА ПРЕДИЗВИКАНА ОД КОВИД-19

Кризата предизвикана од ковид-19 претставува предизвик со кој државата треба да се справи почитувајќи ги човековите права, донесувајќи мерки за заштита на граѓаните од негативните последици, особено на маргинализираните групи, кои се и бездруго секојдневно жртви на прекршувања на нивните права. Дополнително, потребно е да се посвети посебно внимание на влијанието на превентивните мерки кои се однесуваат на овие групи, ако се земе предвид несразмерното влијание што го имаат врз нив. Оваа криза не само што негативно влијаеше врз здравјето на граѓаните, дополнително влијаеше и врз материјалната состојба доведувајќи дел од нив на работ на егзистенцијата. Економската криза што се јави како одговор

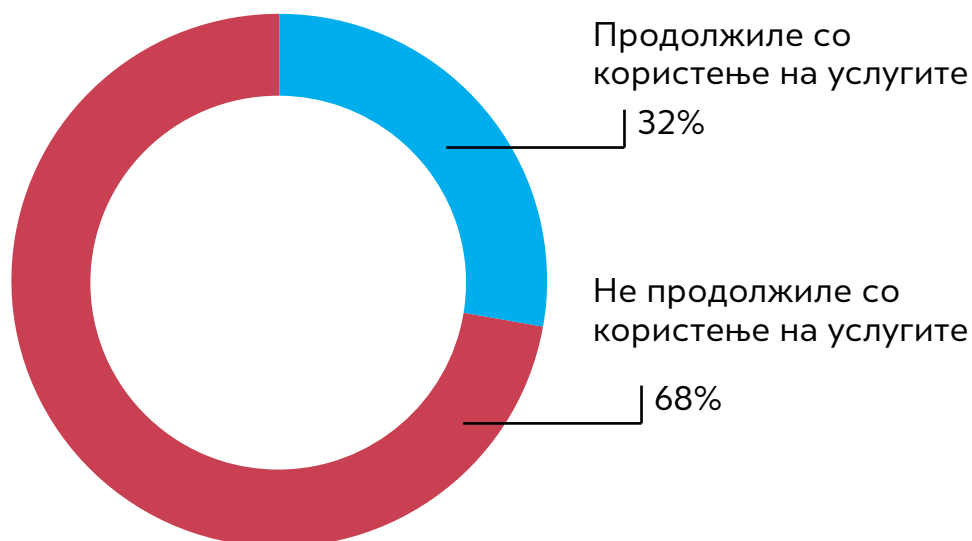
на здравствената криза се одрази негативно врз најранливите граѓани, од кои многумина ги изгубија своите работни места и останаа без основните приходи потребни за живот. Ограничувањето на слободата на движење, како мерка донесена од Владата со цел да се намали ширењето на вирусот, доведе до зголемување на ризикот од повреда на правата на жртвите на семејно насилство, кои останаа затворени во своите домови со насилниците. Исто така, оваа мерка негативно влијаеше и врз останатите маргинализирани заедници – се намали работата на сексуалните работнички скратувајќи им ги единствените финансиски примања, се ограничи времето за набавка на потребни лекаства на лицата кои имаат потреба од редовна терапија, за вадење на потребна документација заради остварување на одредени права и сл. Институциите ги затворија вратите и ги редуцираа своите капацитети на штета на лицата на кои им беше најпотребна помош, како што се социјално загрозените, лицата со посебни потреби, жртвите на семејно насилство и сл., работејќи со намален капацитет и дополнително придонесувајќи за неможноста за остварување на одредени права и услуги. Голем дел од маргинализираните заедници кои се дел од неформалната економија останаа без единствените месечни примања. Најважен дел од тој сегмент беше неподготвениот систем за социјална заштита и недоволните капацитети на центрите за социјална работа да дадат соодветен и навремен одговор на барањата на социјално загрозените граѓани. И сето тоа при систем за социјална заштита базиран врз нов Закон кој сè уште не беше целосно имплементиран во однос на одредени права и услуги, дополнително затворајќи ги центрите за социјална работа и редуцирајќи ги своите капацитети. Мерките за зачувување на здравјето и благосостојбата на сите граѓани беа донесени без консултација со здруженијата на граѓани кои активно работат со маргинализираните заедници и ги знаат нивните потреби, особено во делот за остварување на права од социјална помош. Иако на луѓето им беше овозможен брз пристап во системот на социјална заштита, сепак, тие не беа во можност навремено да ја извадат потребната документација, како поради ограничувањето на движењето така и поради намалените капацитети на вработените во државните институции. Граѓаните постојано беа во трка со времето создавајќи метеж и паника, како и збунетост поради немање на точни информации. Дел од центрите работеа и електронски, што исклучи цела една категорија на граѓани оневозможувајќи им да пристапат до социјалните услуги, на пример, лицата кои се неписмени, кои немаат пристап до Интернет, како и повозрасните категории граѓани коишто

немаат познавања од технички уреди. Воведувањето на далечинското учење со примена на средства за електронска комуникација во основните и во средните училишта беше мерка која исто така не го зеде предвид високото ниво на сиромаштија во државата, како и фактот што во одредени населени места нема стабилна или воопшто нема интернет-врска. Оваа уредба им предизвика дополнителни тешкотии на маргинализираните заедници, како Ромите, имајќи го предвид високиот број на социјално загрозени, како и непознавањето на работата и управувањето со електронските уреди. За жал, голем дел од оваа заедница не беше во можност да се приспособи на оваа ситуација, а со тоа и да овозможи услови за децата да го следат образовниот процес. Здравствената криза имаше негативно влијание врз лицата кои живеат во гетоизирани населби со минимални услови за живот, без редовен приклучок на чиста вода за пиење и без услови за одржување на соодветна хигиена. Властите при донесувањето на мерките не ги зеда предвид условите за живот на овие граѓани, бидејќи мерките како домашна изолација и превентивните мерки за одржување на растојание и редовна хигиена не се применливи за овие заедници. Ограничените финансиски средства не им дозволуваат на маргинализираните граѓани да набават средства за дезинфекција и заштитни маски, чии цени на почетокот беа значително повисоки од редовните.³⁷

За предизвиците во обезбедувањето на услуги во услови на ковид-19 податоците беа добиени од страна на МЦСР, здруженијата на граѓани и од спроведените анкети со различни маргинализирани заедници. Согласно прашалникот за мерење на задоволството и потребите од социјалните услуги кај Ром(к)ите, луѓето со попреченост и жртвите на родово базирано насилство, кој беше спроведен во општините Прилеп, Тетово и Град Скопје во однос на предизвиците со ковид-19, 31,5 % од испитаниците одговориле дека по прогласувањето на пандемијата продолжиле со користење на социјалните услуги; додека останатите 68,5 % од испитаниците одговориле дека по прогласувањето на пандемијата не продолжиле со користење на социјалните услуги.

37. Види повеќе: „Човековите права на маргинализираните заедници во услови на ковид-19: Извештај од истражувањето на влијанието што мерките за справување со ковид-19 го имаат врз човековите права на маргинализираните заедници“, Коалиција Маргини, Мрежа за заштита од дискриминација, 2020. <http://coalition.org.mk/wp-content/uploads/2021/06/MKD_COVID_CIP_WEB_kor.pdf>

ГРАФИКОН БР. 12: ДАЛИ ПО ПРОГЛАСУВАЊЕТО НА ВОНРЕДНА СОСТОЈБА И ПАНДЕМИЈА ПРОДОЛЖИВТЕ СО КОРИСТЕЊЕ НА СОЦИЈАЛНИТЕ УСЛУГИ?

Лицата кои на претходното прашање дадоа негативен одговор, ги наведоа следните причини поради кои не продолжиле со користење на социјални услуги:

„немав употреба од нив“; „џо најубавиот партнер и не сакам да продолжам со терапијата“; „дневниот центар беше затворен поради пандемијата“; „пензионерка сум, мислам дека ништо не ми следува“; „не знам каде да се обратам“.

Меѓу предизвиците произлезени од корона-19 со кои граѓаните, т. е. испитаниците се соочувале во однос на остварување на услуги/права од социјална заштита, најтежок бил физичката неможност, односно непристапност за директно одење во институции и поднесување конкретни барања. Имено, од почетокот на пандемијата со ковид-19, системот за социјална заштита се соочи со голем предизвик во однос на пандемијата која имаше и сè уште има здравствени и економски последици. Како што беше наведено, државните институции ги затворија вратите за граѓаните, редуцирајќи ги капацитетите, воведувајќи смени за ротирање во работењето на вработените, а сето тоа создаде дополнителни метежи пред институциите, нејасноти во постапките за остварување на правата согласно економските мерки, дополнително доведувајќи ги граѓаните во ризик при набавувањето на потребната документација за остварување на правата. Предизвиците во обезбедувањето на социјалните услуги за време на здравствената криза со кои се соочија Центрите за социјална работа и здруженијата на граѓани даватели на социјални услуги, се прикажани подолу за секоја општина одделно.

4.7.1. СКОПЈЕ

Согласно добиените податоци, МЦСР на Град Скопје за време на пандемијата со ковид-19 се соочи со одредени проблеми во однос на организирање на работата, бидејќи вработените ротираа во смени и се појавија проблеми со обезбедување на услуги на корисниците поради затворените дневни центри. Од Здружението за поддршка и развој „Хуманост“ истакнаа дека се соочиле со проблеми во однос на организирање во работењето, а секојдневните активности ги намалиле на дозволениот минимум заради намалување на контактите со други луѓе.

4.7.2. ТЕТОВО

За време на пандемијата со ковид-19 МЦСР Тетово се соочи со зголемен број на случаи на семејно насилство и на бракоразводни постапки за кои МЦСР, како надлежен центар, требаше да дејствува и на терен, што беше отежнато од протоколите и стандардите поврзани со пандемијата. Исто така, многу луѓе останаа без работа и имаа потреба од дополнително обезбедување на социјални услуги од страна Центарот, а најголемиот предизвик со кој Центарот се соочи претставуваше намалениот број на кадар.

Здружението „Женски форум“ – Тетово посочи дека корисниците на услугите не доаѓале во затворен простор, особено во периодот септември – декември 2020, па затоа нивната работа главно се практикувала онлајн, т. е. преку телефон, што е проблематично за видот на услугите што ги нудат. Исто така, и намалениот капацитет на работа на другите институции на локално ниво, дополнително им ги отежнувало постапките. Здружението се трудело да им обезбеди услуги на жените во рамки на своите можности, меѓутоа се соочувало со тешкотии поради ограничениот човечки и финансиски капацитет за време на пандемијата.

4.7.3. ПРИЛЕП

Коа станува збор за предизвиците поврзани со ковид-19 на територијата на Општина Прилеп, МЦСР Прилеп не се соочи со одредени проблеми во однос на организирање на работата и обезбедување услуги на корисниците, бидејќи по прогласувањето на пандемијата Центарот работеше во смени само во првите две недели, додека останатиот предметен период работеше со полно работно време и целосен капацитет за да нема никаков застој. Црвен

крст – Прилеп изјави дека, како и целокупното општество, и тие се соочиле со многу проблеми и предзивици, но благодарение на моќта за приспособување на нивните човечки капацитети, успеале да ја организираат и спроведуваат својата работа.

Согласно резултатите, се добива впечаток дека и центрите за социјална работа се соочија со тешкотии во поглед на организирањето на работата и зголемениот број на предмети како последица на пандемијата со ковид-19. Центрите наведуваат дека регистрирале зголемен број случаи на семејно насилство, меѓутоа нагласуваат дека биле ограничени во постапувањата поради донесените владини мерки. Здруженијата исто така се соочиле со проблеми при постапките, најмногу поради непристапноста до институциите на локално ниво и забраните за групирање на затворен простор.

4.8. ЗАДОВОЛСТВО ОД УСЛУГИТЕ

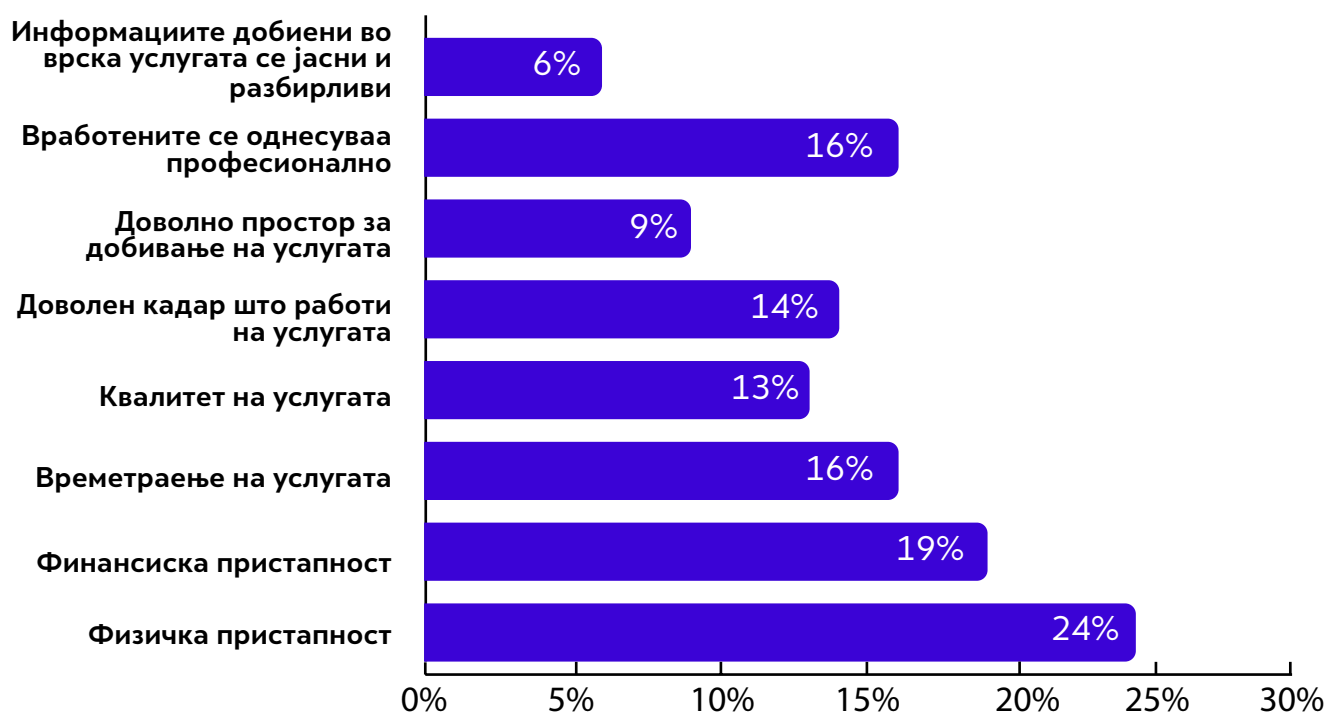
Кога станува збор за овозможување на лесен пристап до остварување на права и услуги за граѓаните од страна на институциите, во конкретниот случај центрите за социјална работа, задоволството на граѓаните за добивање социјални услуги од релевантни институции е на ниско ниво, и тоа поради: ненавремено доставување на решенија за одлуки по поднесувањето на барање од страна на баратели за одредено право од областа на социјална заштита (граѓаните чекаат и по 1 една година) и/или несоодветно препраќање по институциите од страна на вработените и губење време од шалтер на шалтер и сл. Граѓаните покажуваат поголемо задоволство од услугите што ги добиваат од здруженијата на граѓани, како што се психо-социјална поддршка, бесплатна правна помош, помош и поддршка за жени жртви на насилство и сл., со тоа што изјавуваат дека пристапот до здруженијата и остварувањето на горенаведените услуги им е полесно отколку пристапот до институциите.

Резултатите во однос на задоволството од социјалните услуги согласно потребите на испитаниците беа распределени во следниве аспекти:

- Физичка пристапност (дали услугата е во вашето место на живеење и лесно можете да пристапите, дали објектот каде што се дава услугата е пристапен за лица со физичка попреченост);
- Финансиска пристапност (дали требаше да платите за услугата, дали ви требаа пари за да стигнете физички до услугата);

- Времетраење на услуга;
- Квалитет на услугата;
- Доволен кадар што работи на давање на услугата;
- Доволно простор за добивање на услугата;
- Вработените се однесуваат професионално;
- Информациите добиени во врска со услугата се јасни и разбирливи.

ГРАФИКОН БР. 13: ЗАДОВОЛСТВО ОД ДОБИЕНАТА УСЛУГА

Согласно податоците, се забележува дека задоволството од социјалните услуги е на многу ниско ниво. Имено, повеќе од 2/3 од испитаниците немале физичка пристапност до објект кој ја нуди социјалната услуга што на испитаникот му била потребна. Оваа бројка е премногу мала ако се земе предвид дека 32 % од испитаниците се лица со посебни потреби, а само 24 % од вкупниот број изјавиле дека услугата им била физички достапна. Тоа значи дека вклучително и на лицата со попреченост, особено оние со физичка попреченост, не им се достапни услугите што им се секојдневно потребни. Незадоволство постои од кадарот задолжен за давањето на услугите, што се потврдува и од изјавите на центрите за социјална работа дека имаат потреба од вработување на стручен кадар и за тоа апелираат повеќепати, но сепак Министерството за труд и социјална политика не му посветува доволно внимание на овој проблем. Времето на чекање

за добивање на услугите е уште еден проблем што се потврдува од одговорите на испитаниците, според кои постапките се долги, за нив се потребни документи од повеќе институции за кои, исто така, е потребно одредено време за да се набават. Незадоволство се јавува и во немањето простор за добивање на услугата, како и од квалитетот на услугата, што нè тера да се запрашаме дали давателите на овие услуги ги исполнуваат просторните капацитети и условите за давање на услугата или поголема е насоченоста на квантитет отколку на квалитет. Она што е најзабележително е малиот број испитаници кои се изјасниле дека добиле јасни и разбирливи информации за услугите. Постапките за остварување на социјалните услуги бараат одредена документација, честопати од различни институции. За жал, лицата кои имаат потреба од овие услуги лутаат од една институција до друга, не знаат каде точно треба да се обратат, честопати се враќани поради некомплетна документација, неправилно пополнети формулари и барања и сл., а информациите кои ги добиваат најчесто не им се јасни и разбирливи.

4.9. УСЛУГИ КОИ НЕДОСТИГААТ

Во однос на анализата на услуги кои недостигаат, податоците беа добиени од страна на интервјуа со претставници на МЦСР. Согласно спроведените интервјуа, добиени се следните резултати:

МЦСР на Град Скопје смета дека услугите имаат доволна ширина за да одговорот на потребите на граѓаните, но дека потребите од различни услуги постојано се менуваат, па така треба да се менува и нивната достапност. Исто така, потребно е од надлежност на ЦСР Скопје да се тргнат издавањето на потврди за деловна способност, мислење за носење оружје, отпуст на државјанство, одлука за промена на презиме – со оглед на тоа дека овие надлежности се административни и одземаат многу време.

Од МЦСР Тетово, кој е надлежен да дејствува и постапува на територијата на Општина Тетово, изјавија дека ги нудат сите услуги согласно Законот за социјална заштита. Исто така, посочуваат дека најзастапени се услугите за информирање и упатување и услугите за советување. Проблемот во Општина Тетово и во целиот Тетовски Регион во однос на услугите од социјална заштита кои треба да се обезбедат од Центарот за социјална работа, е во тоа што граѓаните се многу малку информирани во однос на тоа какви услуги постојат и како да ги остварат, со што им се оневозможува и пристапот до нив. Во цел Тетовски и Полошки Регион не постои шелтер центар за жени

жртви на насилство, не постојат социјални станови за социјално загрозените лица да можат да си го остварат правото на домување, а нема ниту посебни советувашишта за жени жртви на насилство. Постојат обиди за соработка со Општина Тетово на локално ниво, што е особено важно за некои услуги кои би можеле да се обезбедат со таквата соработка, меѓутоа нема голем напредок во однос на тоа прашање. На веб-страната на Центарот за социјална работа не се објавени јавно информации за постоечки услуги од социјална заштита или за која било програма што се спроведува од страна на Центарот, а тоа е еден од начините на кој граѓаните ги добиваат потребните информации. На веб-страната на Центарот за социјална работа има објавено само извештај за 2019 година, кој не се состои од релевантни информации какви што се горенаведените.³⁸

Согласно податоците на МЦСР Прилеп, социјални услуги кои недостигаат на територијата на надлежност е услугата за лична асистенција и кризен центар за сместување на жртви на семејно насилство на 24/48 часа во Прилеп. Овој кризен центар е опремен, но не е ставен во употреба.

Во однос на податоците добиени согласно прашалникот за мерење на задоволството од услуги, добиени се следниве резултати:

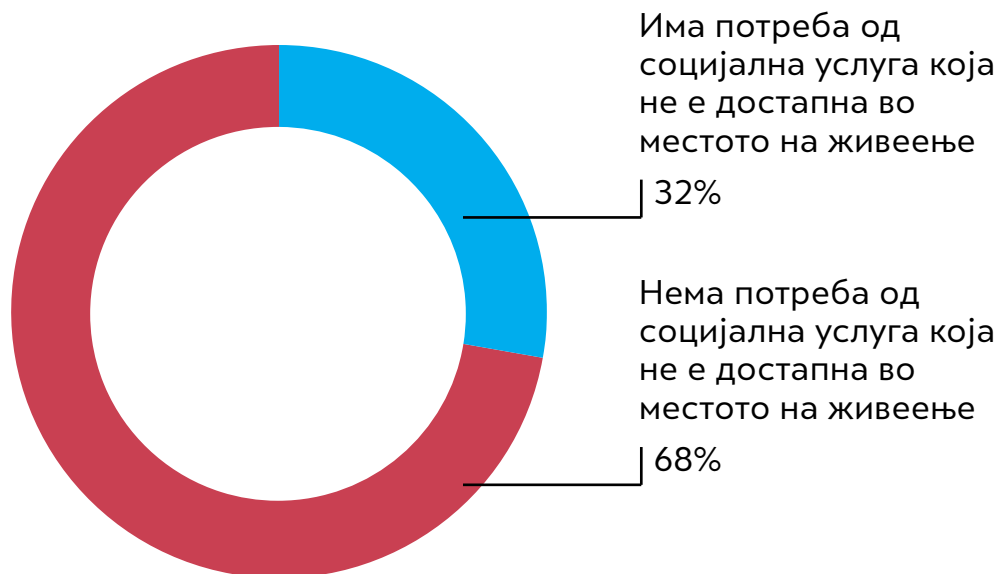
На прашањето „Дали имате потреба од некоја социјална услуга што не е достапна во местото на живеење?“ процентуално се добиени овие одговори:

Со **ДА**, дека имаат потреба од социјална услуга која НЕ е достапна во нивно место на живеење, одговориле **32 %** од испитаниците.

Со **НЕ**, дека немаат потреба од социјална услуга која НЕ е достапна во нивно место на живеење, одговориле **68 %** од испитаниците.

38. Види повеќе: <<http://jumcsrtetovo.mk/?p=320>>

ГРАФИКОН БР. 14: ПОТРЕБА ОД СОЦИЈАЛНИ УСЛУГИ КОИ НЕ СЕ ДОСТАПНИ ВО МЕСТОТО НА ЖИВЕЕЊЕ

Во однос на специфичната услуга за која испитаниците потврдиле дека НЕ Е достапна во нивното место на живеење, објаснувањето е следно:

Во Општина Прилеп како услуги се наведени: услуги со кои децата со посебни потреби ќе бидат повеќе вклучени во социјална активности; кризен центар за жртви на семејно насилство; шелтер центар за жртви на семејно насилство.

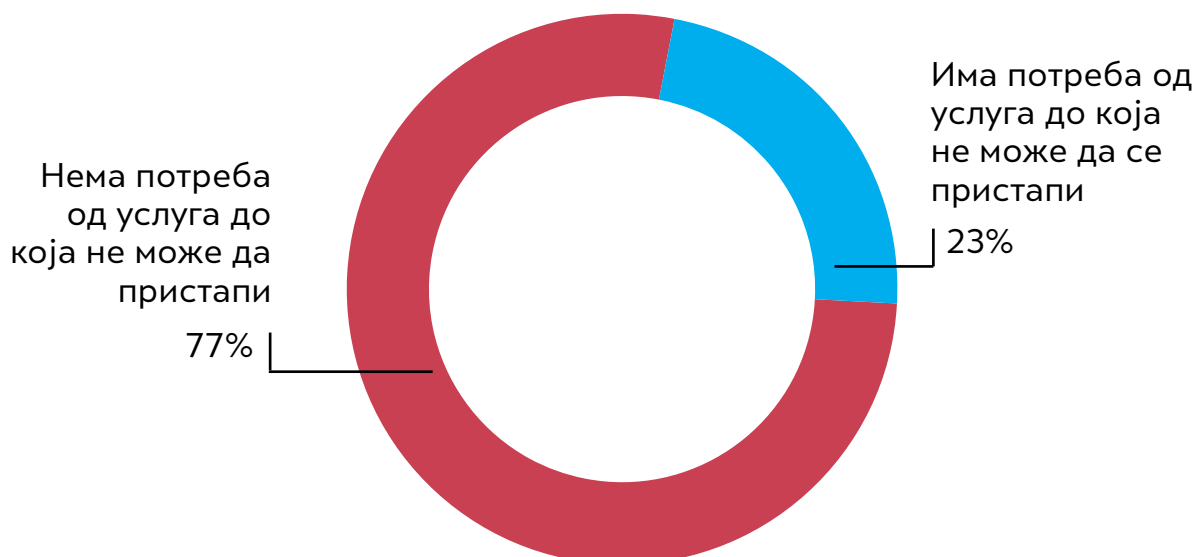
Во Општина Тетово наведени се: советувашиште; семејна медијација за семејства со нарушени односи; психолошка терапија за жени жртви на семејно насилство; да има надзорен социјален работник на кој жените би му се довериле; поддршка на самохрани мајки; советување на семејства; помош во домот и лична асистенција.

Во Град Скопје наведени се: советување со психолог; поддршка при образование; помош при вработување; помош за децата/дневни центри; социјално домување за жртви на семејно насилство.

Согласно резултатите од спроведените прашалници, забележителен е недостиг од услуги наменети за жртвите на семејно насилство, и тоа во сите три општини кои се предмет на истражувањето. Тоа претставува показател дека е потребно да се посвети повеќе внимание на оваа ранлива категорија, и тоа во сите аспекти од шелтер центри, домување, па сè до психолошка помош и советување.

Во однос на потребата од некоја социјална услуга до која испитаниците не можат да пристапат, добиени се следниве резултати:

ГРАФИКОН БР. 15: ПОТРЕБА ОД УСЛУГА ДО КОЈА НЕ МОЖЕ ДА СЕ ПРИСТАПИ

Резултатите покажуваат дека поголем број од испитаниците имаат пристап до услугите кои им се потребни, додека останатите 23 % коишто имаат потреба од одредена услуга до која не можат да пристапат ги наведуваат услугите на советување, услуги во заедницата и услуги во домот, и тоа:

- лична асистенција во Град Скопје;
- психо-социјална поддршка за жени кои се жртви на семејно насилство во Општина Тетово;
- семејна грижа во Општина Прилеп.

Карактеристично е дека во овој случај пристапноста до услугите е различна за сите три општини. Во Град Скопје испитаниците се изјасниле дека не можат да пристапат до услугата лична асистенција, која опфаќа индивидуална помош и поддршка за лица од 18 до 65-годишна возраст, со намален функционален капацитет, со цел да се овозможи нивно независно и самостојно живеење, активно и рамноправно учество во заедницата, како и вршење на секојдневните активности кои лице без попреченост вообичаено ги врши без поддршка. Корисници на услугата се лица со потешка и најтешка телесна попреченост и потполно слепи лица. Во Општина Тетово испитаниците се изјасниле дека не можат да пристапат до услугата на советување која опфаќа советодавна работа, односно советуваљна работа, со цел превенција, ублажување и надминување на последиците од настанатите социјални проблеми на поединец и семејство, и тоа психо-социјалната поддршка за жртви на семејно насилство. Во Општина Прилеп како услуга која не е достапна е

наведена услугата за одмена на семејна грижа, со која се обезбедува краткотрајно згрижување на зависни членови од семејството заради одмена, одмор и задоволување на лични и професионални потреби на членови на семејството кои се грижат за нив во домот на корисникот. Корисник на услугата е член на семејството кој се грижи за старо лице, лице со попреченост и друго болно и изнемоштено лице, кое не може самостојно да ги врши основните и инструменталните активности од секојдневниот живот, а се реализира со трошоци надоместени од Центарот за социјална работа во времетраење до 15 дена во една календарска година.

4.9. ПРЕДЛОЗИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА СОСТОЈБАТА

Во однос на предлозите за подобрување на состојбата, податоците беа добиени од страна на здруженијата даватели на социјални услуги.

- Здружението „Женски форум“ – Тетово препорачува поголемо финансиско учество на локалната самоуправа, но и на централната власт, мотивирање на професионалниот кадар со поголема финансиска поддршка, пообемни кампањи за промоција на работата на овие здруженија во националните пишани и електронски медиуми.
- Здружението за поддршка и развој „Хуманост“ смета дека за подобрување на состојбата е потребна поголема соработка на сите институции, организации и здруженија за подобрување на социјалните услуги, поголема вклученост од страна на општините и локалните заедници и поголема финансиска поддршка од страна на локалните заедници и општините.
- Општинската организација Црвен крст на Република Северна Македонија – Прилеп смета дека е потребна поголема вклученост во креирањето на политиките за социјални услуги и заштита, и тоа на следните фактори:
 - *оџшџина*
 - *НВО секџор*
 - *џриваџен секџор*
 - *оџшџа џоџулаџија.*

Од резултатите забележително е дека здруженијата на граѓани апелираат на поголема отвореност и соработка со државните институции на сите нивоа, бидејќи тие се клучна алка за унапредување на нивото на услуги на граѓаните, особено на припадниците на маргинализираните заедници.

5. Заклучоци

Законот за социјална заштита има доволна ширина на услугите и дава законски основ за воспоставување на различни видови услуги, но од одговорите добиени од испитаниците кои користеле или имаат потреба да користат некоја од услугите произлегува дека не постои доволна информираност за видовите на достапни услуги.

Центрите за социјална работа, како јавни установи за социјална заштита со јавни овластувања за вршење на работите од социјалната заштита, постапуваат согласно Закон и своите надлежности. Вообичаено опслужуваат повеќе од две општини и најчесто се сместени во поголемите општини. Во помалите и рурални општини нема истурени единици на центрите за социјална работа. Поради тоа, граѓаните од руралните средини се принудени да патуваат до најблискиот центар за социјална работа, што претставува финансиска и географска пречка за пристап до правата и услугите од социјална заштита.

Центрите за социјална работа не располагаат со доволен број стручен и технички персонал, како и со соодветна техничка опрема, канцеларии, теренски возила, компјутерска опрема, со кои ќе овозможат соодветни услови за работа со сите категории граѓани. Центрите немаат обезбедено соодветен простор за чекање. Честопати во една иста просторија се примаат и се работи со по двајца корисници, со што не е обезбедена дискреција на клиентите.

Жителите на општините Прилеп, Тетово и Град Скопје имаат на располагање голем број социјални услуги во делот на социјална превенција, вонинституционална и институционална заштита, согласно законската регулатива. Нивното спроведување на терен ги открива слабостите и просторот за подобрување на давањето и искористеноста на услугите.

Во Општина Тетово – како урбана општина заедно со 5 рурални општини од Тетовскиот Регион, и тоа Општина Боговиње, Општина Желино, Општина Јегуновце, Општина Теарце и Општина Брвеница – проблем е постоењето на еден Центар за социјална работа и немањето доволно кадар (дополнително обучуван персонал) кој би можел да одговори на сите барања на граѓаните.

Соработката на центрите за социјална работа со единиците на локалната самоуправа, чија територија, односно граѓани ги опслужува,

може да се оцени како незадоволителна. Недоволната соработка меѓу институциите на локално ниво укажува на недоволна комуникација и координација меѓу надлежните, што резултира со низок квалитет на услуги дадени на граѓаните, незадоволство на граѓаните од остварените услуги, недоволно информирање на граѓаните во врска со достапните услуги од социјална заштита и, секако, отсуство на дел од услугите предвидени со Законот за социјална заштита.

Во повеќето центри за социјална работа, и покрај постоењето на дневни центри, беше истакната потребата од отворање засолништа за жени жртви на семејно насилство, стари лица, бездомни лица и деца на улица. Во целиот Полошки Регион (Тетово е дел од Полошкиот Регион) не постои згрижувачки центар за жени жртви на семејно насилство и родово базирано насилство; советуваљниот центар при ЦСР – Тетово речиси и не ја нуди оваа услуга, па жртвите се препраќаат во Скопје. Истиот проблем е посочен и во Општина Прилеп, каде што иако има опремен згрижувачки центар за жени жртви на семејно насилство, тој уште не е пуштен во функција.

Граѓаните се соочија со најмногу предизвици предизвикани од ковид-19 во однос на остварувањето услуги и права од социјалната заштита поради физичката неможност, односно непристапност за директно одење во институции и поднесување конкретни барања. Државните институции ги затворија вратите за граѓаните, намалувајќи ги капацитетите, воведувајќи смени за ротирање во работењето на вработените, создавајќи дополнителни турканици пред институциите, нејаснотии во постапките за остварување на правата согласно економските мерки, дополнително доведувајќи ги граѓаните во ризик при набавувањето на потребната документација за нивно остварување.

Граѓаните покажуваат поголемо задоволство од услугите што ги добиваат од здруженијата на граѓани, со тоа што изјавуваат дека пристапот до здруженијата и остварувањето на горенаведените услуги им е полесен отколку пристапот до државните институции. Сепак, анализата покажува дека услугите што граѓанските организации ги обезбедуваат за маргинализираните заедници се главно обезбедени од домашни и странски донатори, со што отсуствува одржливост во нивното одржување и финансирање. Од друга страна, постапката за лиценцирање на граѓански организации како даватели на социјални услуги е долга и комплицирана, што ги обесхрабрува да ја спроведат

и да обезбедат финансирање на дел од услугите од буџетот на Министерството за труд и социјална политика.

Во однос на правната рамка, потребно е нејзино дополнување со донесување на подзаконски акти, стандарди и правила преку кои Законот за социјална заштита ќе може соодветно да се операционализира и полесно да се следи степенот на имплементација на одредбите и нивно евентуално усогласување со реалните потреби на терен.

Како општ заклучок од анализата во сите три општини може да се каже дека состојбата со пандемијата поради ковид-19 наметна проблеми во врска со информирањето за постоење или непостоење на одредени услуги и со остварувањето на правата на социјална заштита. За корисниците, пак, таквата состојба дополнително придонесе за пролонгирање на постапките и доцнење во остварувањето на услугите. Особено од почетокот на 2020 година, па сè до денес, е вистински предизвик навреме да се оствари услуга од социјална заштита, особено поради немањето доволно кадар или неговото ротирање заради потребата од следење на протоколите поврзани со ковид-19.

Создавањето на еден современ систем на социјална заштита кој соодветно ќе одговори на предизвиците со кои институциите се соочуваат, а согласно оваа анализа, особено центрите за социјална работа на локално ниво, како и нивната соработка со други локални и национални институции, претставува исклучително важен процес за подобрување на актуелната состојба во државата.

6. Препораки

- ✎ Воспоставување единствен систем за водење евиденција на дадените социјални услуги и нивно издвојување од правата за парична помош.
- ✎ Воспоставување воедначена пракса за обезбедување на услугата советување и упатување и обезбедување на оваа услуга на еднаков начин за секој граѓанин.
- ✎ Донесување правилници со цел детално да се пропишат начинот, обемот, нормативите и стандардите за давање на услугите, за оние услуги за кои сè уште не се донесени правилници во сите региони.
- ✎ Поедноставување на постапката за лиценцирање на граѓанските организации.
- ✎ Формирање на повеќе центри за поддршка на згрижувачки семејства согласно бројот на згрижувачи во сите региони.
- ✎ Обезбедување посебни простории за услугите за советување и нивно користење.
- ✎ Обезбедување на услугата лична асистенција и за деца под 6 години и за лица над 65 години, како и обезбедување на услугата на лица со други попречености, на кои им е потребна помош заради овозможување независно и самостојно живеење и учество во заедницата.
- ✎ Обезбедување доволен број лични асистенти во сите региони.
- ✎ Обезбедување на услугата помош и нега во домот и за лицата кои живеат во домаќинство со лице со заснован работен однос и старо лице со целосно сочуван функционален капацитет.
- ✎ Обезбедувањето на услугата помош и нега во домот во вршење инструментални активности доколку во домаќинството живеат две или повеќе лица корисници на услугата, да не се ограничува во вкупно траење до 40 часа месечно за сите лица, односно времетраењето на услугата да се одреди согласно индивидуалните потреби.
- ✎ Инвестирање во социјалната инфраструктура за жени жртви на семејно и родово базирано насилство. Државата (може и во соработка со локалните самоуправи) да инвестира во минимум сместувачки капацитети според препораките на Истанбулската конвенција. Покриеноста со сервиси е особено важна во местата каде што воопшто не постојат сместувачки капацитети.

- Отворање прифатилишта и дневни центри за други ранливи категории лица, какви што се бездомници, жртви на семејно насилство, корисници на недозволен супстанции, кои сега се препраќаат во институции низ земјава (конкретно Тетово и Прилеп).
- Вработување дополнителен кадар во ЦСР Тетово и Прилеп. Со цел надминување на проблемот со долгото чекање на корисниците за остварување на услуги и права, а оттука и подобрување на нивното задоволство, потребно е да се зајакнат капацитетите на центрите со стручен персонал.
- Да се зголеми соработката меѓу институциите на локално ниво, посебно соработката на центрите со општините. Дополнително да се подобри соработката и добрата организираност на центрите (локалната власт) со националната власт (МТСП). (Проблемот со воспоставување соработка на повисоко ниво е изразен во Тетово.)
- Потребно е да се обезбедат соодветни просторни услови за прием и работа со клиенти во ЦСР (се јавува како битна потреба во сите региони).
- Потребно е да се забрза процесот на воведување меѓуресорско поврзување на ЦСР и останатите институции, со цел на корисниците да им се олесни обезбедувањето на потребната документација.
- Подобра интерна организација во самите центри за социјална работа и нивната соработка со националната власт, посебно во почитување на протоколите во врска со состојбата предизвикана со ковид-19, со тоа што нема да се оштетат корисниците на услуги.
- Едукација и информирање на граѓаните за запознавање со сите услуги што им се достапни од страна на центрите за социјална работа, освен основните права на парична помош.

7.

Библиографија

Акциски план за спроведување на Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство 2018-2023. Достапен на: <https://mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-nacionalniot-plan-za-sproveduvanje-na-konvencijata-za-sprecurvanje-i-borba-protiv-nasilstvoto-vrz-zen.nspix>

„Анализа на перцепцијата на граѓаните за граѓанското општество“, Центар за истражување и креирање политики, 2018. Достапен на: <<http://www.crpm.org.mk/wp-content/uploads/2018/06/01.-%D0%90%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%98%D0%97%D0%90-%D0%A1%D0%9A%D0%A3-%D0%90%D0%9D%D0%9A%D0%95%D0%A2%D0%90-%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%BE-20180605-1.pdf>>>

„Анализа на обезбедувањето на социјални услуги на локално ниво: резултати од мониторинг на општините Прилеп и Долнени“. Finance Think, 2019. Достапен на: <<https://www.financethink.mk/wp-content/uploads/2020/10/Studija-Foom.pdf>>

„Влијанието на кризата предизвикана од КОВИД-19 врз жените и жените Ромки од Република Северна Македонија“. Здружение ЕСЕ, април, 2021. Достапен на: <<http://www.esem.org.mk/pdf/Publikacii/2021/1/Vlijanieto%20od%20krizata%20od%20covid%20zeni.pdf>>

„Децентрализација на социјалната заштита во Република Македонија – фактичка состојба, предизвици и можности на локално ниво“. Институт за човекови права „Лудвиг Болцман“ април, 2012. Достапен на: <<https://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/decentralizmkd.pdf>>

Димитријевска, В. (2010), Сиромаштијата и маргинализацијата на ромските семејства, Филозофски факултет – Скопје, Годишен зборник УДК: 316.344.7(497.7 : = 214.58), Достапен на: <[GZ63.12.Димитријевска,В.-Сиромаштијатаимаргинализацијатанаромскитесемејства.pdf\(ukim.edu.mk\)](GZ63.12.Димитријевска,В.-Сиромаштијатаимаргинализацијатанаромскитесемејства.pdf(ukim.edu.mk))>

„Социјалните услуги во општините во Северна Македонија: капацитет, ризици, потреби“. Finance Think, јуни 2020. Достапен на: <<https://www.financethink.mk/wpcontent/uploads/2020/10/Studija-za-politikite-31-1.pdf>>

„Човековите права на маргинализираните заедници во услови на ковид-19: Извештај од истражувањето на влијанието што мерките за справување со ковид-19 го имаат врз човековите права на маргинализираните заедници“, Коалиција Маргини, Мрежа за заштита од дискриминација, 2020. Достапен на: <http://coalition.org.mk/wpcontent/uploads/2021/06/MKD_COVID_CIP_WEB_kor.pdf>

Закон за социјална заштита, „Службен весник на РСМ“ бр. 104/2019.

Закон за семејството, пречистен текст, „Сл. весник на РМ“ бр. 153 од 20.10.2014.

Закон за спречување и заштита од насилство врз жените и семејното насилство, „Службен весник на РМ“ бр. 24/2021 од 29.01.2021, се применува од: 06.05.2021.

Закон за локална самоуправа, „Службен весник“ бр. 05/2022.

Закон за заштита на децата, консолидиран текст, февруари 2021 година.

Закон за основното образование. „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 161/19 и 229/20.

Извештај на Европската комисија за Република Северна Македонија за 2021 година. Достапен на: <<https://www.sep.gov.mk/page/?id=1117#.YgKF-5bMLrc>>

ЈУ Меѓуопштински центар за социјална работа Тетово. Годишен извештај за 2019 година. Достапен на: <<http://jumcsrtetovo.mk/?p=320>>

ЈУ Завод за социјални дејности. Годишен извештај за 2020 година. Достапен на: <<http://zsd.gov.mk/%d0%b3%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%88%d0%b5%d0%bd-%d0%b8%d0%b7%d0%b2%d0%b5%d1%88%d1%82%d0%b0%d1%98-%d0%b7%d0%b0-2020/>>

Конвенција на Обединетите нации за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (“CEDAW”, 1979).

Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и домашното насилство, Истанбул, 11.V.2011, Достапна на: <<https://rm.coe.int/168046253a>>

Национална стратегија за деинституционализација во Република Македонија 2018 – 2027 “Тимјаник“ септември, 2020. Достапна на: <https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/strategii/Strategii%202018/Strategija_deinstitucionalizacija_Timjanik_2018-2027.pdf>

Национална програма за развој за социјалната заштита 2011 – 2021. Достапна на: <<https://dejure.mk/zakon/nacionalna-programa-za-razvoj-na-socijalnata-zashtita-2011-2021>>

Одлука за утврдување на мрежата на јавни установи за социјална заштита. „Службен весник на Република Македонија“ 67/13.

Програма за остварување на социјалната заштита за 2018 година. „Службен весник на Република Македонија“ 13/18.

Правилник за начинот, обемот, нормативите и стандардите за давање на социјалната услуга за привремен престој и за простор, средства, кадри и потребната документација за центар за привремен престој.

Правилник за начинот, обемот, нормативите и стандардите за давање на услугите за советување и за простор, средства, кадри и потребна документација за советувашиште.

Правилник за начинот, обемот, нормативите и стандардите за давање на социјалната услуга одмена на семејна грижа и за простор, средства, кадри и потребна документација за центар за одмена на семејна грижа.

Правилник за начинот, обемот, нормативите и стандардите за давање на социјалните услуги на дневен престој, рехабилитација и реинтеграција и ресоцијализација и за простор, средства, кадри и потребна документација за центар за дневен престој, центар за рехабилитација и центар за ресоцијализација.

Правилник за поблиските критериуми за избор на згрижувачко семејство, видот и бројот на корисниците кои можат да се сместат во едно згрижувачко семејство, стандардите за давање на услугата згрижување, нормативите и стандардите за вршење на дејноста на центарот за поддршка на згрижувачките семејства, за простор, средства, кадри и начинот на водење на евиденција и потребната документација за згрижувачките семејства.

Правилник за поблиските услови за доделување на средства, образецот за бодовна скала, начинот на доделување на средства на здруженија и други приватни даватели на социјални услуги за давање социјални услуги.

Правилник за начинот и обемот на социјалните услуги, нормативните и стандардите за давање на социјалните услуги помош и нега во домот.

Правилник за нормативите и стандардите во однос на простор, средства и кадри и потребната документација за давање на социјална услуга сместување во установа за третман и рехабилитација на лица со попреченост, лица кои имаат проблем со зависности и други маргинализирани лица.

Правилник за начинот и обемот на социјалните услуги, нормативите и стандардите за давање на социјалните услуги лична асистенција.

Правилник за поблиските услови и критериуми, потребната документација, образецот на барањето за добивање дозвола за вршење работи од социјална заштита, начинот и постапката за издавање и одземање на дозволата за вршење работи од социјална заштита и начинот на водење на евиденција на лиценцирани даватели на социјални услуги.

Правилник за начинот и обемот на социјалните услуги, нормативите и стандардите за давање на социјалните услуги живеење со поддршка.

Правилник за нормативите и стандардите за простор, опрема, стручни кадри и средства потребни за основање и започнување со работа на установа за социјална заштита за стари лица.

Правилник за нормативите и стандардите за простор, опрема, стручни кадри и средства потребни за основање и започнување со работа на установа за социјална заштита центар за лица жртви на семејно насилство.

Правилник за нормативите и стандардите за простор, опрема, стручни кадри и средства потребни за основање и започнување со работа на установа за социјална

заштита советувалиште за извршители на семејно насилство.

Правилник за начинот, обемот, нормативите и стандардите за давање на социјалните услуги на дневен престој, рехабилитација и реинтеграција и за простор, средства, кадри и потребната документација за центар за дневен престој, центар за рехабилитација и центар за ресоцијализација.

Програма за социјална заштита на Општина Прилеп за период 2019-2021 година.

Програма за активностите во областа на социјална, детска и здравствена заштита, во град Скопје, за 2020 година.

Програма за активностите во областа на социјална, детска и здравствена заштита, во град Скопје, за 2021 година.

Универзална декларација за правата на човекот. Генерално собрание на ОН со резолуција 217А (III), 10 декември 1948.

Устав на Р. Северна Македонија Собрание на РСМ, 17 ноември 1991 година. Достапен на: <<https://www.sobranie.mk/content/Odluki%20USTAV/UstavSRSM.pdf>>

